

Kgobokanyo ya Ditlhangwa

SETSWANA

PUO YA GAE

KGWEDITHARO 3

MOPHATO

3

Kgobokanyo Ya Ditlhangwa

MOPHATO 3 | KGWEDITHARO 3

SETSWANA

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

KGWEDITHARO 3

MMAPA WA AFORIKABORWA

Kapabokone

Kapabophirima

Lewatle la
Atlantiki

Limpopo

Go rekisiwa
mae a mašwa,
a a tihololo

Mpumalanga

Trevor Noah,
kgeleke ya
maleme a
gotlhe

Gauteng

Tumi o ithuta
go tlhatlhanya

Bokonebophirima

Foreisetata

Aforikaborwa
ya botlhe

KwaZulu-
Natal

Kaelo o ntsha
maikutlo a
gagwe

Kapabotlhaba

Lewatle la
India

MMAPA WA LEFATSHE

Greta Thunberg,
mogaka wa go fetoga
ga maemo a bosa!

Yuropa

Asia

Lewatle
la Pacific

Aforika

Lewatle
la India

Australia

Antarctica

KGWEDITHARO 3

DIKGANG

Go rekisiwa mae a a tihololo

1

Kelvin Doe: DJ Focus

15

Kaelo o a ipuelela

31

Greta Thunberg, mogaka wa go fetoga ga maemo a
bosa!

43

Trevor Noah, kgeleke ya maleme a gotlhe

57

Aforikaborwa ya botlhe

71

Tumi o ithuta go tlhatlhanya

85

Katherine Johnson ke mang?

99

KGANG 1

GO REKISIWA MAE A MAŠWA, A A TLHOLOLO

Thitokgang: Re bagwebi

Tshedimosetso ya Lemorago

- Setlhangwa seno ke kgang ya maitlhamelo.
- E diragalela mo Aforikaborwa.
- E diragalela mo paka jaanong.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya gore bagwebi ba dirisa se ba nang le sone go rarabolola mathata, go simolola dikgwebo, le go bona madi.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Dikgogo di beela mae, gantsi lee le le nngwe ka nako. Batho ba ka kgobokanya mae ano mme ba a ja.
- Dirobe ke lefelo la tshireletso kgotsa ntlo e dikgogo di nnang mo go yone. E di boloka di babalesegile le go dira gore go nne bonolo go tsaya mae a tsona.
- Poroteine ke dikotlla tse di fitlhelwang mo dijong tse di jaaka mae, dinawa, tlhapi le nama. E thusa mebele ya rona go gola le go nna e nonofile.
- Kgwebo ke fa batho ba dira sengwe, ba se godisa kgotsa ba se rekisa gore ba bone madi. Mo kgannyeng, Nkoko o rekisetsa bareki mae.

Togaleano la go Tlhaloganya: Dira diphopholetso tsa kitso

- Ke eng: Go fopholetsa dilo tse mokwadi a sa di tlhaloseng ka tthamalalo, o dirisa methala mo kgannyeng.
- Goreng re se dirisa: Go tlhaloganya bokao jo bo tseneletseng le melaetsa e e fitlhegileng.
- Se thusa jang: E go thusa go tsaya ditshweetso fa o buisa, le go tlhaloganya kgang le baanelwa botoka.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
3, 1	Nkokoagwe Rebhone o ne a na le dikgogo tse dintsi. Dikgogo tsa ga Nkoko di ne di beela mae a mantsi. "Mae a tletse poroteini!" Nkoko o ne a rata go rialo. Moso mongwe le mongwe, Rebhone le kgaitšadie Regopotswe ba ne ba fitlholo ka mae. Nako nngwe, ba ne ba ja bogobe le mae ka dilalelo. Le fa go le jalo, go ne go santse go na le mae a a fitlhlweng mo segotlong.	Ke kgona go dira diphopholetso tsa kitso gore balelapa la ga Rebhone ba na le mae a mantsi go feta a ba ka a dirisang. Ba ja mae ka dinako tsotlhe, mme ba setse ba na le a mangwe a a oketsegileng!
8, 4 & 5	Morago ga foo a dira letshwao la gagwe. Go rekisiwa mae a mašwa, a a tšhololo, a a balolang! A tletse poroteini ya boitekanelo! A tshwantsha lee la koko mo letshwaong go gogela mongwe le mongwe yo o fetang ka tsela.	Ke dira diphopholetso tsa kitso gore Rebhone o akanya gore kgwebo ya mae ke kakanyo e e siameng, ka gone o batla go thusa!

Nkokoagwe Rebone o ne a na le dikgogo tse dintsi. Dikgogo tsa ga Nkoko di ne di beela mae a mantsi. “Mae a tletse poroteini!” Nkoko o ne a rata go rialo. Moso mongwe le mongwe, Rebone le kgaitsadie Regopotswe, ba ne ba fitlhola ka mae. Nako nngwe, ba ne ba ja bogobe le mae ka dilalelo. Le fa go le jalo, go ne go santse go na le mae a a fitlhweng mo segotlong.

Ka letsatsi lengwe fa Rebone le tsala ya gagwe, Tiro ba ntse ba tabogakaka, Rebone a gata lee ka phoso. A utlwa go tšhwatlega. “Ijoo!” Rebone a lela jaaka fa a kuka lonao la gagwe mme a bona go lepologa ga lee mo setlhakong sa gagwe. Fa Rebone a bontsha Nkoko setlhako sa gagwe se se apesitsweng ke borerepu, o ne a tshega. “Dikgogo tse di sa siamang tsele, di beela mae a mantsi mo go kalo!” a rialo.

Mo maitsiboeng ao, Tiro a nna go fitlha ka nako ya dilalelo.

Nkoko a tshola bogobe ka mae.

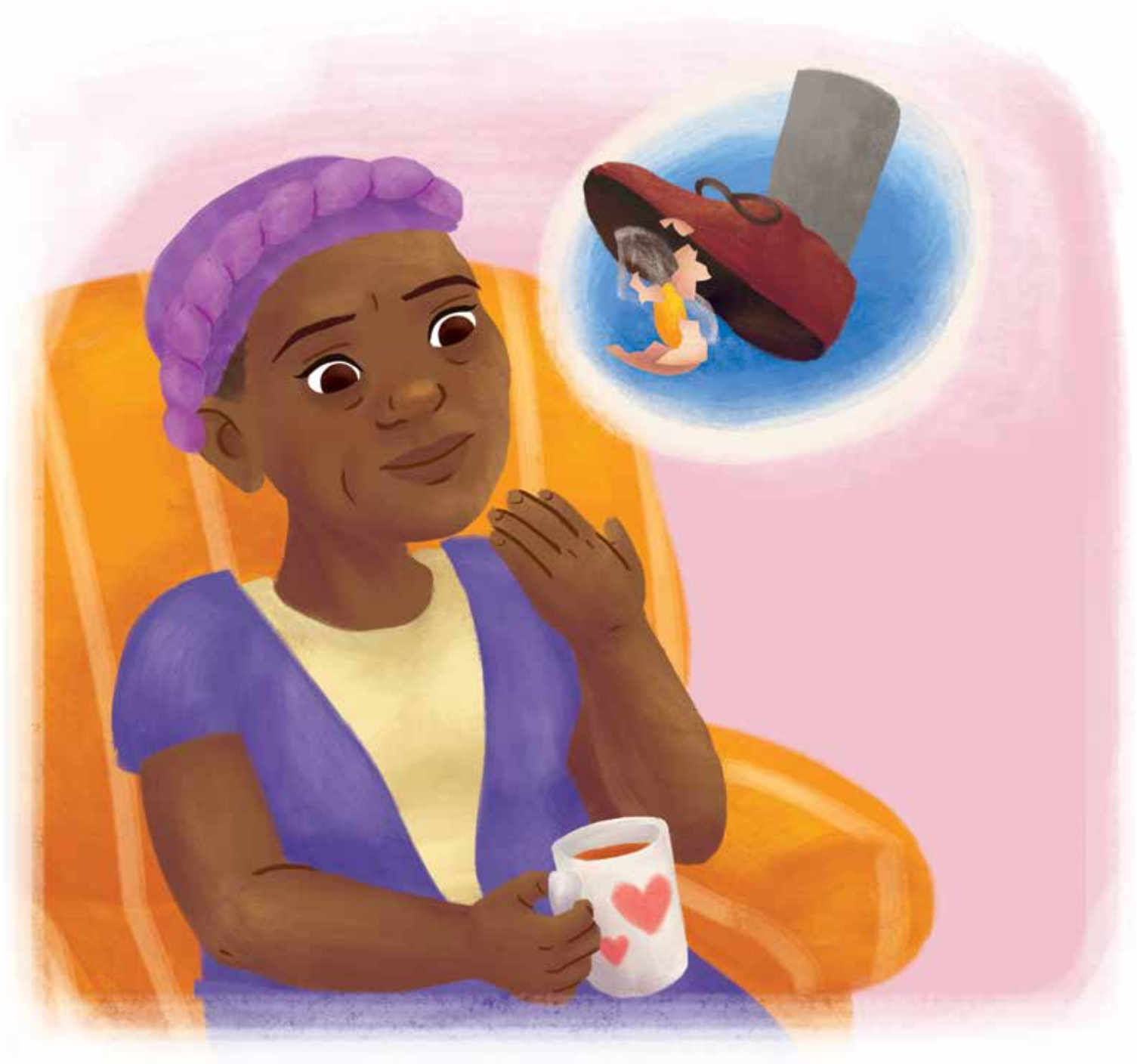
“Mae a tletse poroteini mme a dira gore o nne yo o kwenneng!” a rialo a ntse a fetisa ditshola.

Tiro a okaoka motsotswana. Morago a ipateletsa go natha go le gonnye. “Mae a a monate tota!” a rialo. “Ga se gantsi ke rata go ja mae, fela ano a na le tatso e e farologaneng!”

“Ano ke a dikgogo tsa rona!” ga tthalosa Rebhone.

Ka nako ya go robala, Nkoko a nna a le nosi. A akanya ka ga mae a mangwe a a mo segotlong. A nagana ka lee le le neng le le mo setlhakong sa ga Rebone. A akanya ka poroteini yotlhe e e tletseng mo maeng a gagwe. A akanya ka se Tiro a se buileng. Ka bonako, a tlelwa ke kakanyo.

Fa Rebone a boela gae go tswa kwa sekolong ka thapama ya letsatsi le le latelang, a fitlhela Nkoko mo segotlong sa bona fa gae, ka hamore, dipekere, manathwana a dikgong le ditshipi, le moteme wa bogologolo wa pente.

“O dira eng?” a mmotsa. “Ke direla dikgogo tsa rona dirobe. Re ka se nne le mae a tletsetletse mo segotlong gape, gonne re ya go simolola kgwebo ya go a rekisa! Fa re ka tswalela dikgogo mo dirobeng mo mesong, di tla beela mae mo teng ga tsona.”

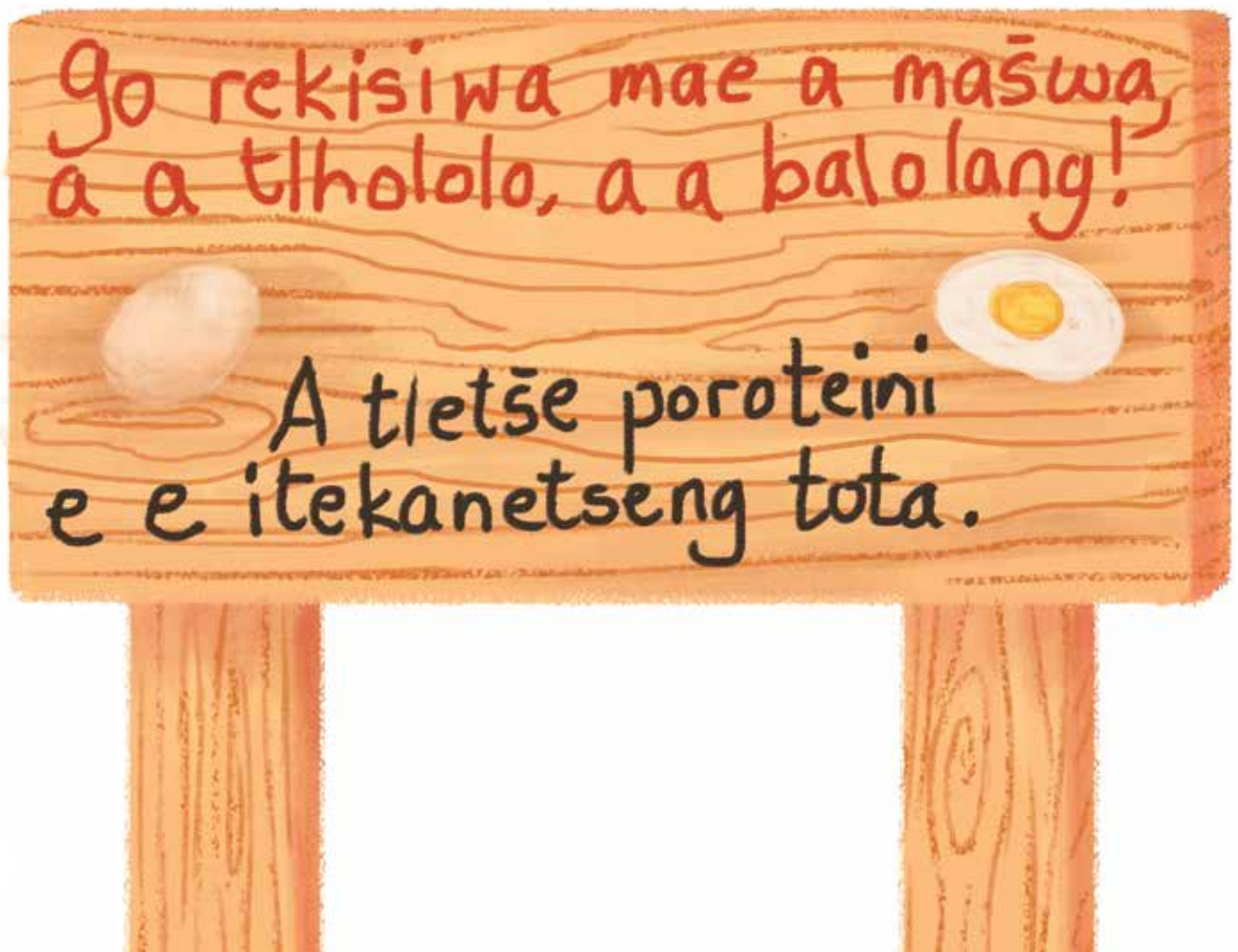
“Re tshwanetse go dira letshwao go bontsha batho gore re rekisa mae!” Rebone a rialo.

Rebone a tsaya lenathwana la kota go tswa mo mokoeng o o neng o le foo, mme a bula moteme wa pente.

“O seka wa lebala go kwala gore mae a tletse poroteini!” Nkoko a rialo.

Morago ga foo a dira letshwao la gagwe. Go rekisiwa mae a mašwa, a a tlhololo, a a balolang! A tletse poroteini ya boitekanelo!

A tshwantsha lee la kgogo mo letshwaong go gogela mongwe le mongwe yo o fetang ka tsela.

Fa Regopotswe a boa kwa sekolong, dirobe di ne di setse di fedile. Nkoko le Rebone ba ne ba tlhoma letshwao.

“Re simolola kgwebo ya mae!” Rebone a bolelela kgaitسادie.

“Letshwao le, le lentle, fela ke batho ba ba fetang gaufi ba ba tla le bonang. Ke tla dira dipampiritsiboso tse re tla di nayang batho!” ga ithaopa Regopotswe.

A tsaya moko a wa dipampiri le dikheraeyone. Go mo tsere bosigo jotlhe go akanya le go tlhama dipampiritsiboso tse dintle.

“O seka wa lebala go phasalatsa gore mae a tletse poroteini!” Nkoko a mo gopotsa.

“Ke itse mokgwa o mongwe o re ka bapatsang mae a rona ka ona,” ga rialo Nkoko. “Rre Taukobong ke motho yo o buang le mongwe le mongwe. Ke tla mo naya mae mangwe, gore a tle a phatlalatse mafoko kwa bathong!”

“O seka wa lebala go mmolelela gore mae a tletse poroteini!” Rebone a bua jalo fa Nkoko a tswa ka kgoro.

Fa morago ga malatsi a le mmalwa, motho a kokota fa kgorong. E ne e le mmaagwe Tiro. “Ke utlwa go twe le rekisa mae,” a rialo, “Tiro a re ke reke mae a lona go na le a kwa lebenkeleng! Ke kopa tosene!” a ntsha madi a gagwe.

Fa a sena go tsamaya, Rebone a botsa Nkoko gore ba tla dira eng ka madi ao.

“Ee, ke nagana gore re atolose kgwebo ya rona,” Nkoko a mo araba. “A re a bolokeng gore re reke peo ya merogo e e tletseng dikotla go oketsa boitekanelo jwa mae a rona. O ka rata go thusa ka go jala merogo efe?”

Puiso ya 1

Rebone o ne a gata eng?

O gatile lee mo segotlong fa gae.

Rebone o kwadile eng mo letshwaong la gagwe?

O kwadile “Go rekisiwa mae a mašwa, a a tihololo, a a balolang! A tletse poroteini ya boitekanelo! mo letshwaong la gagwe.

Goreng Nkokoagwe Rebone a sweeditse ka go simolola kgwebo ya mae?

- Ka gone ba ne ba na le mae a mantsi go feta a ba ka a dirisang.
- Ka gone a lemogile gore ba senya mae.
- Ka gone Tiro a tshwaetse ka gore a monate tota.
- Ka gone a itse gore batho ba bantsi mo loagong ba ne ba ka ungwelwa ka mae a mašwa, a a tihololo, a a itekanetseng.

Puiso ya 2

Goreng re tsaya gore Rebone le Regopotswe ba ne ba rata kakanyo ya ga Nkoko?

- Ka gone mmogo ba ne ba batla go thusa ka go simolola kgwebo.
- Ka gone mmogo ba tsere nako go thusa ka go bapatsa kgwebo e ntšhwa.

Rebone, Regopotswe, le Nkoko ba bapaditse kgwebo ya bona jang?

Ba dirile letshwao, dipampiritsiboso le ka go bolelela batho.

Goreng mmaagwe Tiro a ne a tla go reka mae?

- Ka gone Tiro a ne a rata mae a mašwa, a a tihololo, a a itekanetseng a dikgogo tsa ga Nkoko.
- Ka gone Nkoko a simolotse ka go rekisa mae a a sa dirisiweng.
- Ka gone papatso yotlhe e ne e dira e le tota!

KGANG 2

KELVIN DOE:

DJ FOCUS

Thitokgang: Re bagwebi

Tshedimosetso ya Lemorago

- Sethangwa seno ke sa ditiragalo tsaboammaaruri le maitlhamelo.
- E diragalela kwa Sierra Leone.
- E diragala mo pakapheting ya sešeng.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya ka moo boitlhamedi, boitshoko, le tharabololo ya mathata di ka thusang batho go tokafatsa merafe ya bona. Gape e bontsha kafa boitshimoleledi, go ithuta mo diphosong, le go dira ka natla go ka thusang batho go fitlhelela mekgele ya bone le go dira pharologanyo e e siameng mo setšhabeng sa bone.

Togaleano la go Tlhaloganya: Dira ditshekatsheko

- Ke eng: Go tsaya tshweetso gore o rata kgang kgotsa ditshweetso tse baanelwa ba di tsereng.
- Goreng re se dirisa: Go tlhama dikakanyo tsa gago le go tlhaloganya kgang mo maemong a a tseneletseng.
- Se thusa jang: E go thusa go akanya ka molaetsa wa kgang le se o se dumelang ka yona.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Motlakase o naya dipone, diyalemoya, dithelebishene le didirisiwa tse dingwe tse dintsi maatla. Fa go sena motlakase, magae a ka nna lefifi mme batho ga ba kgone go dirisa didirisiwa tse dintsi tsa motlakase.
- Selo se se itlhametsweng ke sengwe se sentšhwa se mongwe a se tlhamang go rarabolola bothata bongwe. Boitshimoleledi bo kaya go batla ditsela tse dintšhwa le tse di botoka tsa go dira dilo.
- Dilo tse di latlhlweng ke dilo tsa bogologolo kgotsa tse di thubegileng tse batho ba sa tlholeng ba di dirisa. Ka dinako dingwe dilo tseno di ka dirisiwa gape go dira sengwe se sentšhwa .
- Seteishene sa seyalemoya se gasa dikgang, mmimo le tshedimosetso gore batho ba le bantsi ba kgone go reetsa le go ithuta ka se se diragalang mo tikologong ya bone.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
20, 1	Ka nako eo, Kelvin o ne a nna diura di le dintsi a kopanya dikarolo tse dikgologolo tsa ileketeroniki go dira gore di kgone go dira gape. A ithuta boenjenere ka go lekeletsa le ka tsepamo e kgolo.	Ke dira tshekatsheko ya gore Kelvin ke motho yo o ikemiseditseng thata, ka gonne o ne a ithuta boenjenere ka go leka le go dira diphoso. O tshwanetse a bo a dirile diphoso di le dintsi mme a lekile dilo ka ditsela di le dintsi tse di farologaneng - mme ga a ka a ineela!
23, 1	Kwa kampeng ya David, Kelvin o ne a aga teransemetara ya gagwe ya radio le didiriswa tse dingwe tse di tlokegang go ka gasa mo seteišeneng sa gagwe sa radio ya bosetšhaba.	Ke dira tshekatsheko ya gore Kelvin ke motho yo o ikemiseditseng thata, ka gonne o ne a na le kakanyo ya go thusa morafe wa gaabo, mme o ne a dira ka natla go aga sengwe le sengwe se a neng a se tlhoka go atlega.

Kgang e, e ikaegile ka kgang ya nnete ya ga Kelvin Doe. Kelvin ke motho yo o ratang go itshimololela dilo, yo o dirisitseng botlhami le maikemisetso go thusa morafe wa gaabo.

Kelvin o tsaletswe kwa Sierra Leone, kwa Freetown.

Fa a gola, baagisane ba ga Kelvin kwa Freetown, ba ne ba na le megala ya motlakase e e lekaneng, fela ba ne ba sa o fetisetse mo matlong. Gongwe, mabone a ne a tshuba gangwe ka beke. Nako yotlhe, magae a batho a ne a le lefifi.

Fa Kelvin a le dingwaga di le 10, o ne a sweetsa gore e tla nna ena yo o rarabololelang baagisani ba gagwe mathata a motlakase. Kelvin o ne a simolola go kgobokanya ditshipi tse di latlhilweng, didirisiwa tse di latlhilweng le dilwana tse di senyegileng tsa seileketeroniki. O ne a selasela dilo go tswa mo metomong ya matlakala go ralala Freetown go fitlhelela dilatlhwa tse a neng a tlhoka go ithuta ka tsona.

Ka nako eo, Kelvin o ne a nna diura di le dintsi a kopanya dikarolo tse dikgologolo tsa seileketeroniki go dira gore di kgone go dira gape. A ithuta boenjenere ka go lekeletsa le ka tsepamo e kgolo.

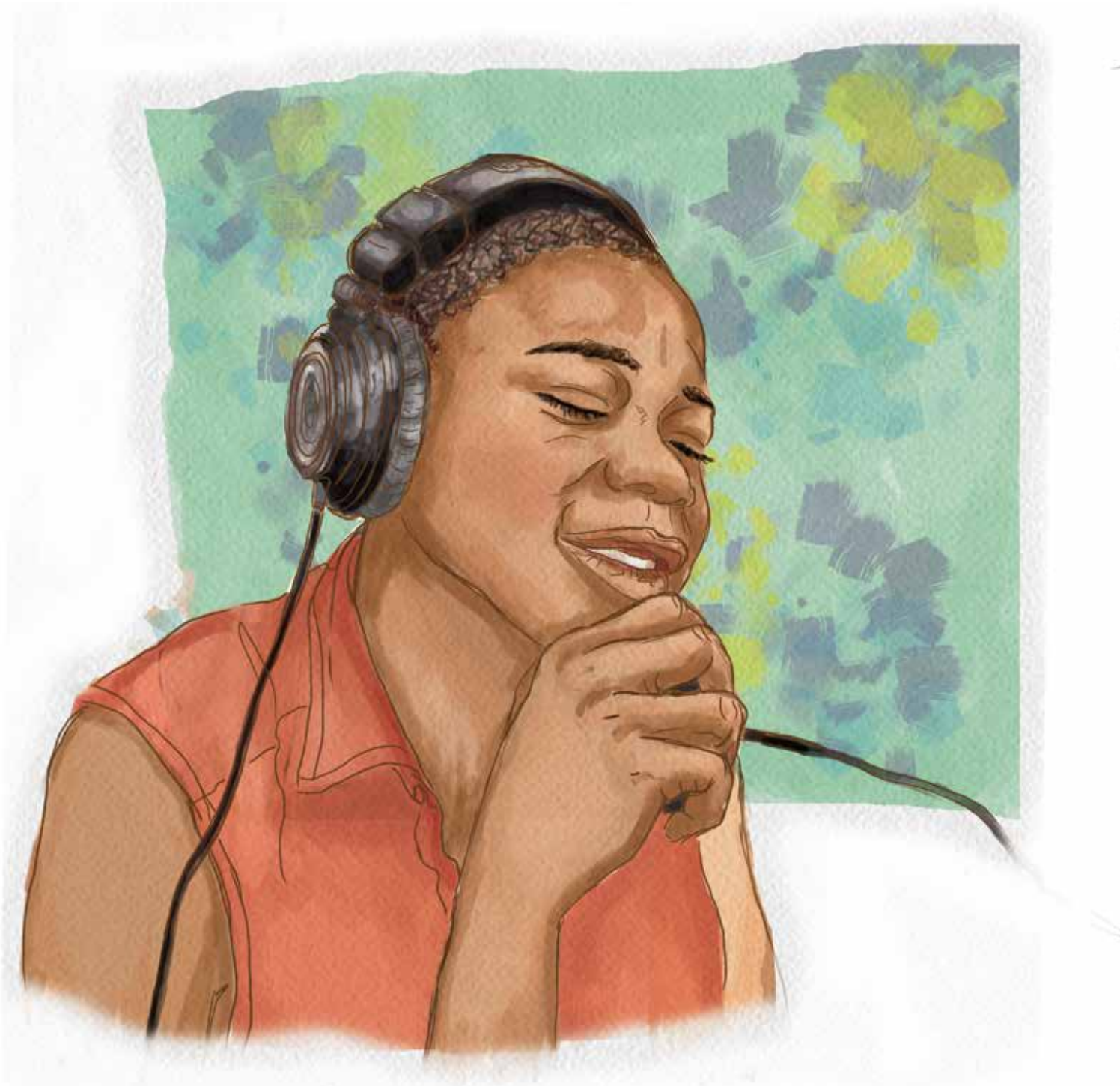
Ka nako e Kelvin a le dingwaga di le 13, o ne a ribolotse beteri, a dirisa didirisiwagape tse di jaaka sota, esiti, tshipi le theipi. Beteri ya teng e ne e le maatla mo go ka kgonang go tshuba malapa a a mo boagisaneng jwa gagwe le go mo thusa go dira ka thata mo go ribololeng dilo tse dingwe tse dintšhwa.

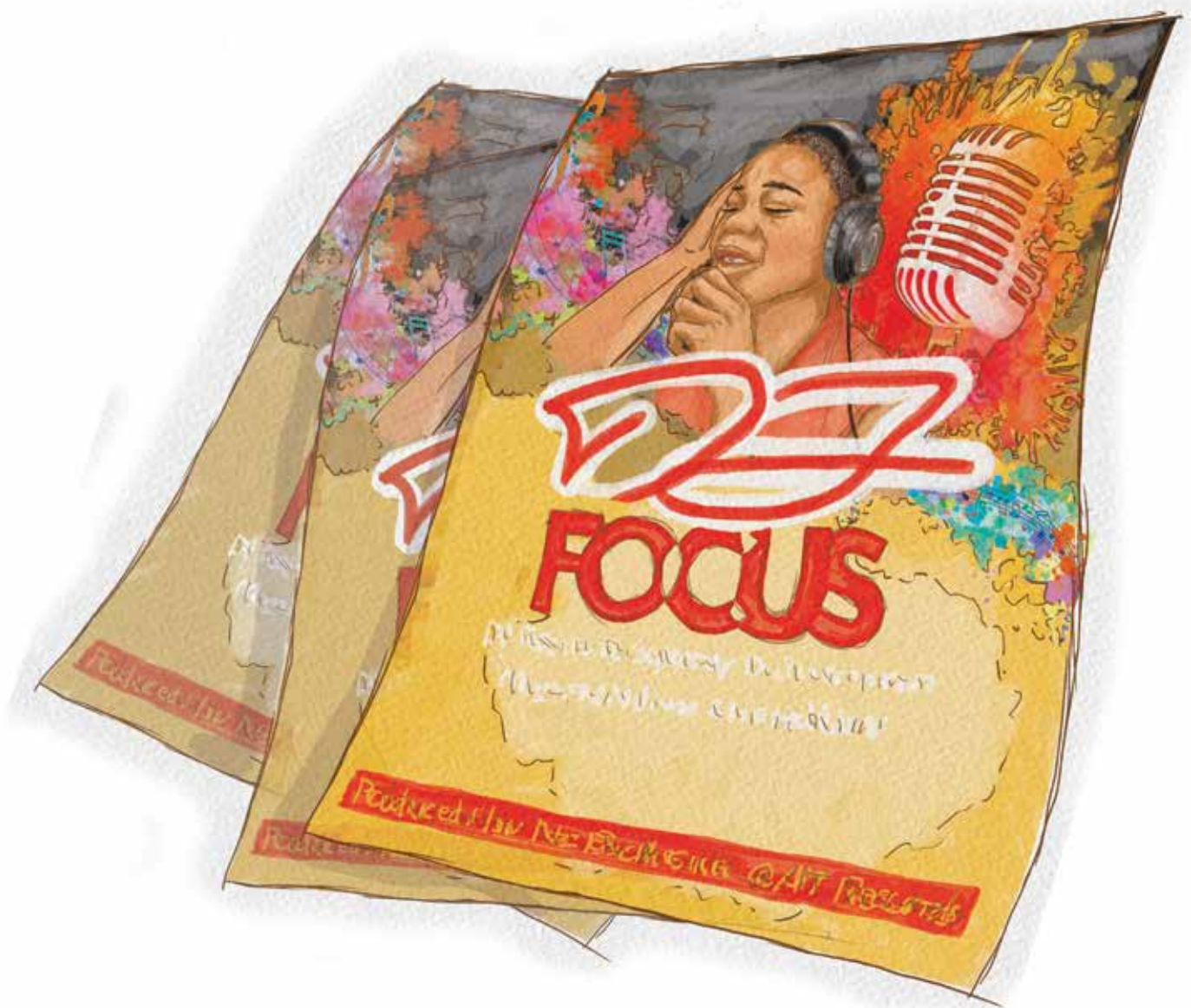
Go tswa foo, Kelvin o ne a utlwela ka ga kampa ya boitshimololedi e e neng e eteletswe pele ke mošwa wa kwa Sierra Leon yo o neng a bidiwa David Sengeh. David o ne a gwetlha bašwa go akanya ka mathata a a marara a merafe ya bona e lebaganeng le ona, mme ba tle kwa kampeng go tla go a rarabolola. Kelvin o ne a sweetsa ka gore bašwa ba morafe wa gaabo ba tshwanetse go nna le lefoko. Kelvin o ne a kokoanya setlhophpha mme ba dira kopo kwa kampeng go tlhama tsotlhe tse ba ka di tlhokang gore ba nne le seteišene sa radio. “Fa re na le seteišene sa radio, re ka kgona go buisana ka dintlha tse di amang morafe wa rona le Sierra Leon ka bophara,” ga tlhalosa Kelvin.

Kwa kampeng ya David, Kelvin o ne a aga teransemetara ya gagwe ya radio le didiriswa tse dingwe tse di tlokegang go ka gasa mo seteišeneg sa gagwe sa radio ya bosetšhaba.

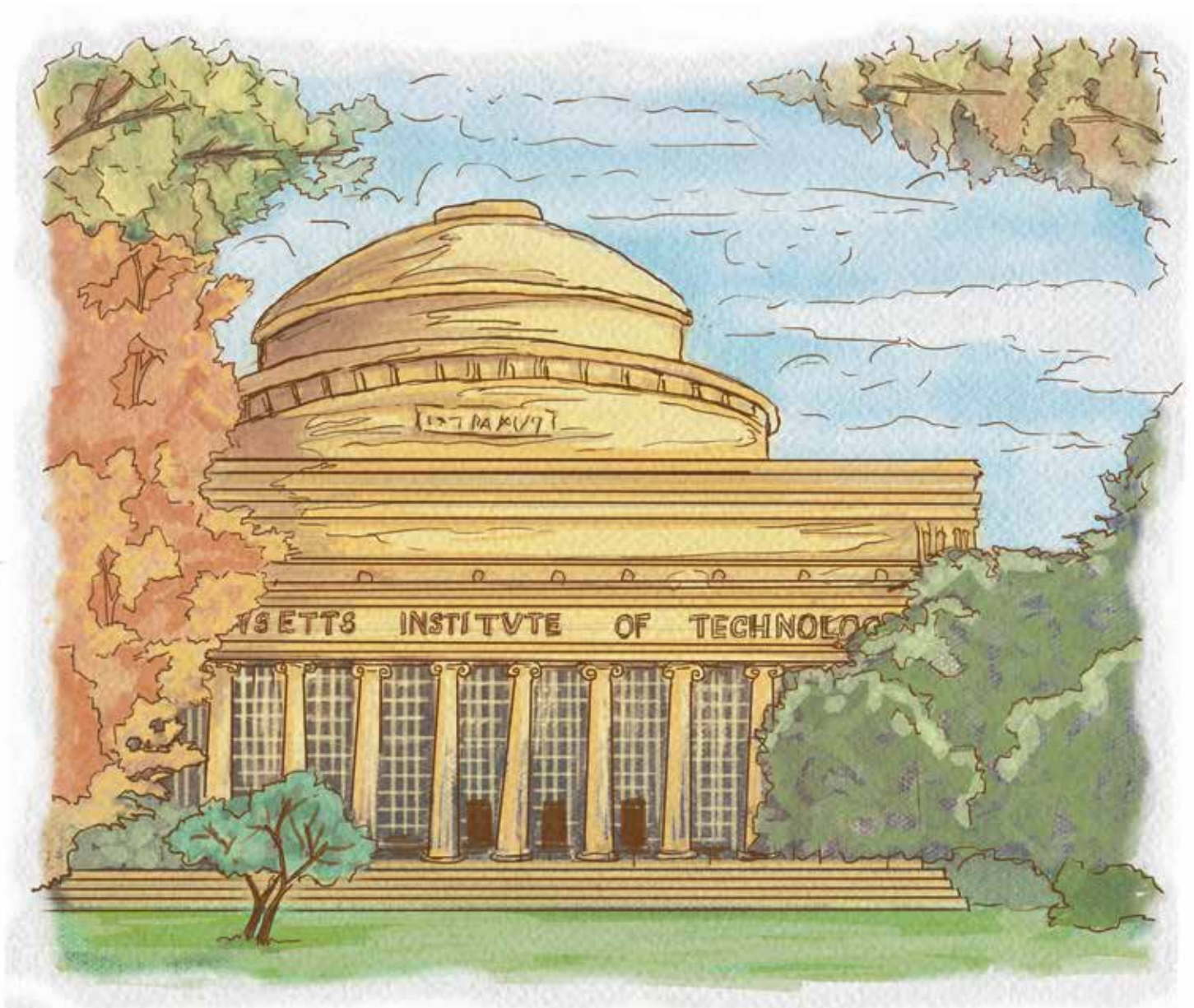
Fa a sena go aga tsotlhe tse a di tlhokang, Kelvin a thapa badiri ba leruri. Setešene sa radio sa simolola go gasa dikgang, ba buisa melaetsa ya dikakanyo le megopolo ya bona gammogo le go letsa mmimo. Mo rading Kelvin o ne a itsege ka la DJ Focus. Leina la ga Kelvin la DJ Focus le ne le tswa mo tumelong ya gagwe ya gore fa motho a tsepamisa mogopolo mo go sengwe, go itlhamela sengwe le sengwe go kgonega bonolo fela!

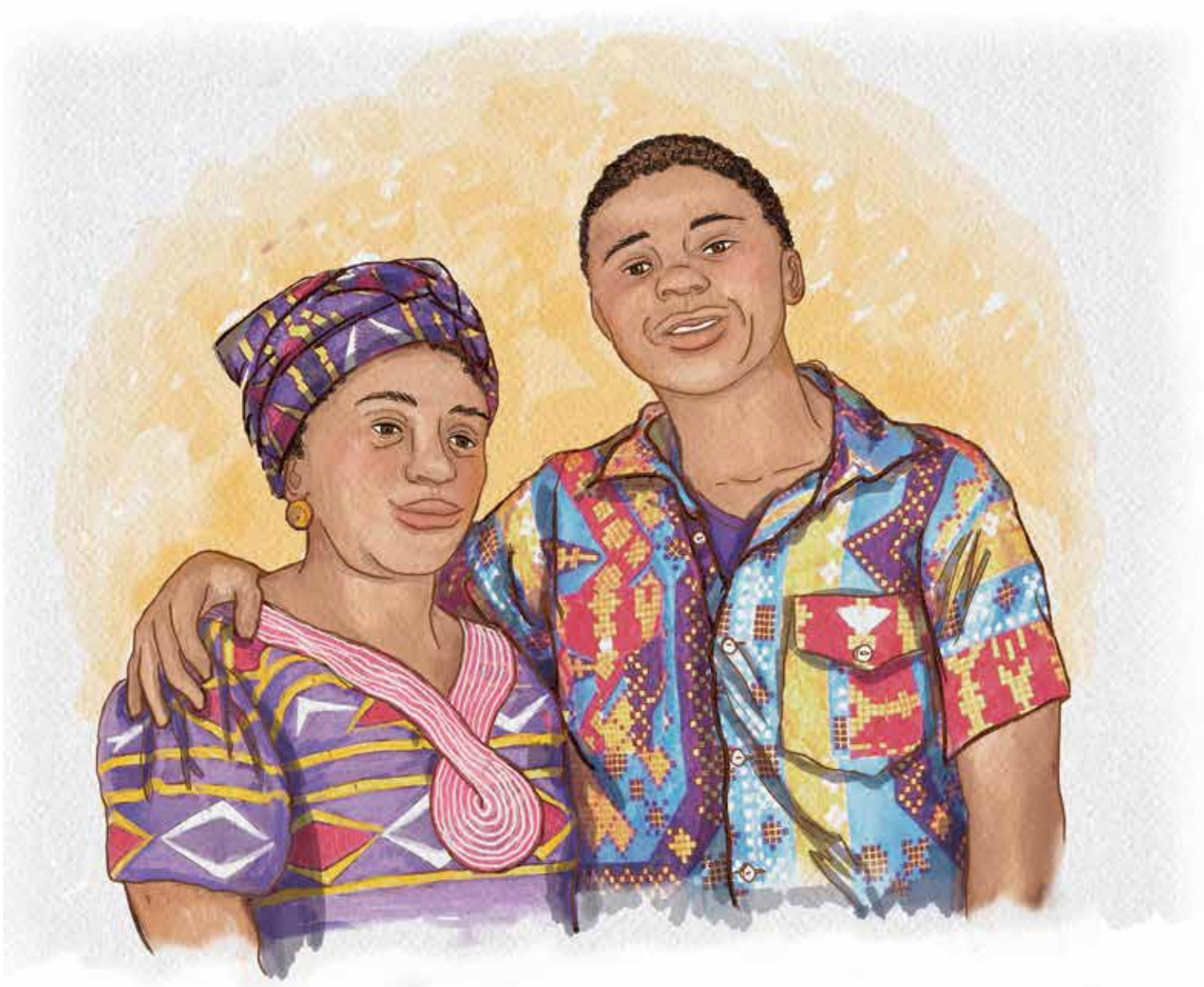
Seteišene sa radio se se atlegileng ka botlhale sa ga Kelvin e ne e le bona boitshimololedi bo David a neng a bo batla. Maikaelelo a magolo a ga David e ne e le go tsweletsa ditoro tsa bašwa ba ba diketekete ba ba neng ba na le toro ya go rarabolola mathata a a mo boagisaneng jwa bona. David o ne a dumela fa Kelvin a ne a na le dikgono le phisego ya go fetola isagwe ya baagi ba Sierra Leon. Botlhami jwa ga Kelvin bo ne ba mo kgontsha go thopa sekgele sa maemo a a kwa godimodimo kwa kampeng ya selemo ya ga David.

David a simolola go tsaya Kelvin jaaka nnakaagwe. O ne a batla go thusa Kelvin gore a atolose dikakanyo le dikgono tsa gagwe ka go dira le baenjenere ba bangwe. David o ne a thusa ka go rulaganyetsa Kelvin gore a ye go tsenela lenaneo le le kgethegileng la boenjenere kwa yunivesithi ya kwa Amerika e e neng e bidiwa MIT.

Kelvin o ne a na le dingwaga di le 16 fela, e bile e le ena yo monnye go feta go laletswa go nna mo lenaneong le . E ne e le la ntlha Kelvin a ipona a dule ka Sierra Leon. Kelvin o ne a itumeletse tšhono ya go dira le baenjenere ba ba nang le maitemogelo le go ithuta mo go bona. Fela, Kelvin o ne a ikutlwa a tlhoafaletse gae tota, segolo mmaagwe.

Mo dipotsolotsong, Kelvin o ne a re, “boitshoko le phisego ke dilo tsa botlhokwa go nonotsha bokgoni jwa go nna le botlhami.”

Go fitlha ka letsatsi le, Kelvin o tsweletse go dirisa boitshoko le phisego ya gagwe go tsamaisa seteišene sa radio ya gagwe, go ribolola dilo tse dintšhwa, le go thusa go tokafatsa matshelo a balosika la gagwe, setšhaba, le naga ya gaabo.

Puiso ya 1

Kelvin o goletse kwa kae?

O goletse kwa Freetown, kwa Sierra Leon.

Leina la maitheo la ga Kelvin mo seteišeneng sa radio ya gagwe e ne e le mang?

Leina la maitheo la gagwe e ne e le DJ Focus.

Goreng Kelvin a ne a batla go simolola seteišene sa seyalemowa?

- Gonne o tsere tshweetso ya gore bašwa mo setšhabeng sa gaabo ba tlhoka motho yo o ka ba buelelang.
- Go thusa go naya batho mo setšhabeng sa gaabo lefelo la go ngangisana ka dilo tse di amang setšhaba sa bona / naga.
- Gonne o ne a akanya gore se ka thusa go dira setšhaba sa gaabo lefelo le le botoka.

Puiso ya 2

Goreng Kelvin a sweeditse go aga seteišene sa radio?

Ka gonne o ne a akanya gore setšhaba sa gagwe se tlhoka lefelo la go ka abelana ka dikakanyo.

Goreng leina la Kelvin la DJ e le 'DJ Focus'?

Leina la Kelvin la DJ le tswa mo tsholofelong ya gore fa o tlhoma mogopolo, o ka tlhama sengwe le sengwe.

Ke bosupi bofe mo kgannyeng jo bo re bontshang gore Kelvin ke motho yo o nang le maikemisetso?

- O ne a ithuta boinjenere.
- O ne a batla tsela ya go dira beteri ka didiriswagape/
- O dirile beteri go bonesa legae la gagwe.
- O ne a utlwela ka ga kampa ya go dira dilo sešwa mme a kokoanya setlhopha go dira dikopo.
- O ne a na le kakanyo ya go rarabolola bothata mo setšhabeng sa gaabo, mme o ne a dira ka thata gore go diragale.

KGANG 3

KAELO O A IPUELELA

Thitokgang: Re dira pharologano

Tshedimosetso ya Lemorago

- Setlhangwa seno ke kgang ya maitlhamelo.
- E diragalela mo Aforikaborwa.
- E diragalela mo paka jaanong.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya gore kgeriso ke eng, gore kgeriso e dira gore batho ba ikutlwe jang. Gape e bontsha ka fa ba ka bontshang bopelonomi le bopelokgale ka teng ka go emelela ba bangwe le go kopa bagolo ba ba ikanyegang gore ba ba thuse.

Togaleano la go Tlhaloganya: Botsa dipotso / Ipotse

- Ke eng: Go akanya le go botsa dipotso ka kgang fa o buisa.
- Goreng re se dirisa: Go nna re kgatlhegela le go batlisisa go feta fa re buisa.
- Se thusa jang: E dira gore o nne o tsaya karolo le go go thusa go tlhaloganya kgang botoka. E go thusa go bonela pele se se tla diragalang mo kgannyeng.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Lekgokgontsho le diragala fa motho a bua kgotsa a dira dilo tse di utlwisang botlhoko kgapetsakgapetsa mo mothong yo mongwe go dira gore a ikutlwe a hutsafetse, a tshogile kgotsa a tlogetswe kwa thoko.
- Batho ba na le maemo a a farologaneng. Malapa mangwe a na le madi a mantsi go feta a mangwe. Bana ba ka nna ba apara diaparo le ditlhako tsa bogologolo, tse di onetseng kgotsa tse di baakantsweng ka gone malapa a bone a ka se kgone go reka tse dintšhwa botlhofo fela.
- Ka dinako dingwe go ka nna thata gore batho ba dire se se siameng, segolobogolo fa ba akanya gore ba bangwe ba ka nna ba ba galefela.
- Tiro ya morutabana ke go thusa go boloka barutwana ba babalesegile kwa sekolong. Barutwana ba tshwanetse go bua le barutabana fa ba kgokgontsha kgotsa fa ba bona motho yo mongwe a kgokgontshiwa.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
33, 4	“Ga o bontshe o siame,” ga bua mmaagwe Kaelo a tlosa pitsa ya bogobe mo isong.	Ke ipotsa gore goreng fa Kaelo a lebega a hutsafetse? Ke akanya gore o tshwanetse a bo a utlwile botlhoko fa Aobakwe a ne a kgokgontshiwa.
35, 3	“Se se utlwala jaaka kakanyo e ntle,” ga bua mmaagwe. “Ke akanya gore ke se o ka ratang mongwe a se go direla.”	Ke ipotsa gore a Kaelo o tla tsaya tshwetso ya go thusa Aobakwe kwa sekolong? Ke akanya gore o batla go dira sengwe go thusa tsala ya gagwe, mme gape go ka nna ga utlwala go tshosa!

“Go ne go le jang kwa sekololng gompieno?”
mmaagwe Kaelo a mmotsa a fudua pitsa ya bogobe.

“Go ne go... siame,” ga bua Kaelo. O ne a nna fa fatshe fa tafoleng. Kaelo o ne a akanya ka nako ya kgaotso. O ne a akanya ka Aobakwe. O ne a akanya ka fa bana ba bangwe ba neng ba rumola Aobakwe.

“Ga o bontshe o siame,” ga bua mmaagwe.

Kaelo a tlosa pitsa mo setofong.

“Ee, bana ba bangwe ba ne ba le bosula mo go Aobakwe,” Kaelo a araba.

“Goreng ba ne ba le bosula mo go ena?” mmaagwe a botsa.

“Ba re o tshwanetse a bo a bone ditlhako tsa gagwe kwa matlakaleng,” ga bua Kaelo. “Ba re o lebega jaaka mosetsana yo o maswe wa letlakala, fela ka gore menwana ya gagwe e ne e tswetse kwa ntle. Fela gopola gore ngwaga o o fetileng, ditlhako tsa me di ne di senyegile, fela jaaka tsa ga Aobakwe.” ga bua Kaelo.

“Ke ipotsa gore o ka dira eng go thusa?” Mmaagwe a botsa.

Kaelo o ne a akanya ka ga se. “Gongwe mo nakong e e tlang, nka bolelela bana ba bangwe go emisa go nna bosula,” a akantsha.

“Se se utlwagala jaaka kakanyo e ntle,” ga bua mmaagwe. “Ke akanya gore ke se o ka ratang mongwe a se go direla.”

Mo letsatsing le le latelang, tshipi ya nako ya kgaotso e ne ya lela. Kaelo o ne a ikutlwa a tshogile. Kaelo o ne a tlhobaela. “Go tla diragala eng fa ke bolelela bana ba bangwe go emisa go nna bosula?” a ipotsa.

“Gongwe ba tla mpolelela gore jeresi ya me e tswa kwa kgatamping ya matlakala,” a akanya, a lebelela phatla e tona mo lebogong la jeresi ya gagwe.

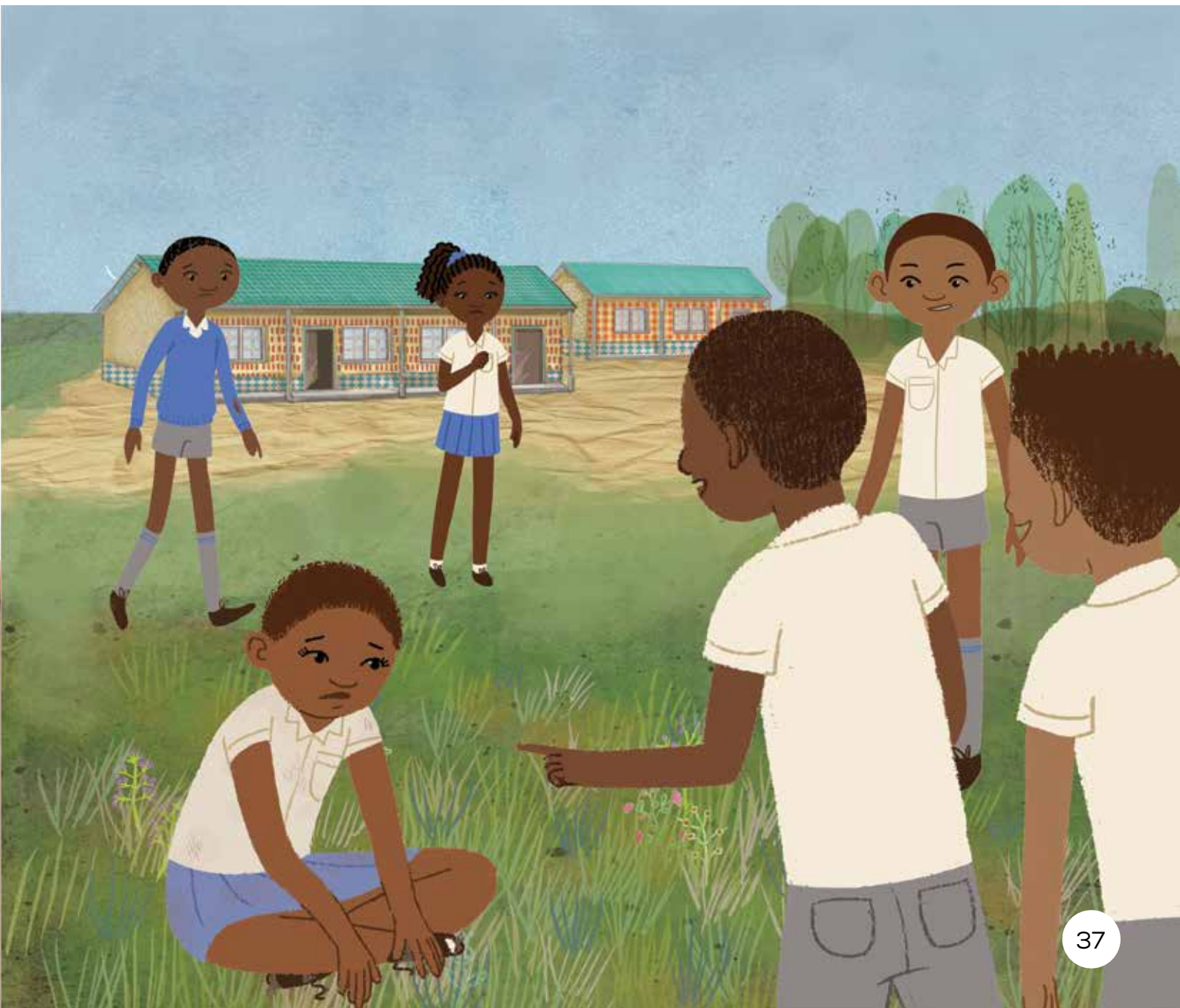
“Gongwe Segale kgotsa Leago ba tla galefa mme ba mpetsa,” a akanya jalo.

E rile fa a tswela kwa ntle, a bona Aobakwe a ntse a le nosi. O ne a ntse fa fatshe a leka go thibegetsa ditlhako tsa gagwe.

Segale le Leago ba ne ba ya kwa go Aobakwe. Bana ba bangwe ba ne ba mo dikologa, “Tlala re bone ditlhako tsa gago tse di leswe tsa kwa matlakaleng gompiano,” Leago a mo rumola.

“A o nna kwa matlakaleng?” Segale a tshega. Bangwe ba bana ba mo supa mme ba tshega.

Kaelo o ne a ema fa pele ga Aobakwe. “Emisa seo!” a bua. “Emisang go nna bosula.” Pelo ya gagwe e ne e beletsa ka bonako. Sefatlhego sa gagwe se ne sa gotela.

Leago le Segale ba ne ba lebega ba gakgametse. Ba ne ba tsamaya. Bana ba bangwe ba ne ba latela.

“Kaelo tlaya kwano!” ga goeletsa Rre Maboya. O ne a eme kwa ntle ga phaposiborutelo ya gagwe.

“Ija!” Kaelo a akanya, “Jaanong Rre Maboya o tlile go akanya gore ke ne ke le bosula. Ke ne ke leka go thusa jaanong ke mo mathateng.”

“Ke bone ka mokgwa o o neng o emelela Aobakwe,” ga bua Rre Maboya.

“Ke motlotlo ka wena.” Rre Maboya o ne a naya Kaelo setikara sa sefatlhego se se nyebang. “Mo nakong e e tlang, o ka nna wa tla go mpolelela,” ga bua Rre Maboya. “Le nna nka thusa.” Kaelo o ne a fela pelo go bolelela mmaagwe ka tsotlhe tsa letsatsi la gagwe.

Puiso ya 1

Ke mang yo o neng a kgerisiwa kwa sekolong?

Aobakwe o ne a kgerisiwa.

Ke mang yo o neng a mo kgerisa?

Leago le Segale. Go ne go na le bana ba bangwe foo.

Ke mang yo o neileng Kaelo setikara?

Rre Maboya

Goreng Rre Maboya a neile Kaelo setikara?

- Gonne Kaelo a boleetse bana ba bangwe gore ba seka ba nna bosula mo go Aobakwe.
- Gonne Kaelo a dirile se se siameng.
- Gonne Rre Maboya a le motlotlo ka Kaelo.

Puiso ya 2

Goreng bana ba bangwe ba ne ba rumola Aobakwe?

Gonne go ne go na le diphatlha mo ditlhakong tsa gagwe.

A o kile wa emelela tsala jaaka Kaelo? A mongwe o kile a go emelela?

Reetsa ditshwaelo tsa morutwana mongwe le mongwe.

A o akanya gore Kaelo o dirile selo se se siameng?

Reetsa ditshwaelo tsa morutwana mongwe le mongwe.

Goreng Kaelo a tsere tshweetso ya go ntsha maikutlo a gagwe?

- Gonne o ne a sa batle gore bana bangwe ba nne bosula mo go Aobakwe.
- Gonne Kaelo o ne a itse gore bana ba bangwe ba ka mo rumola le ena.
- Gonne Kaelo o ne a ka batla gore mongwe a mo emelele fa a rumolwa.

KGANG 4

GRETA THUNBERG, MOGAKA WA GO FETOGA GA MAEMO A BOSA!

Thitokgang: Re dira pharologano

Tshedimosetso ya Lemorago

- Setlhangwa seno ke sa ditiragalo tsaboammaaruri le maitlhamelo.
- E diragalela kwa Sweden.
- E diragala mo pakapheting ya sešeng.
- Kgang eno e tla go thusa barutwana go tthaloganya gore re ka dira pharologanyo ka go bua ka dintlha tse di botlhokwa. E bontsha gape ka moo le rona re ka tsayang kgato ka teng, le go rotloetsa ba bangwe go tlhama phetogo e e siameng mo lefatsheng.

Togaleano la go Tthaloganya: Batla le go gopola dintlha

- Ke eng: Go batla le go gopola dintlha tse di botlhokwa jaaka baanelwa, lefelo le ditiragalo.
- Goreng re se dirisa: Go baya leitlho mo go se se diragetseng le go tthaloganya kgang botoka.
- Se thusa jang: E go thusa go bua ka kgang le go tthaloganya tatelano ya ditiragalo.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Autism ke maemo a mo go ona boboko bo dirisang tshedimosetso ka tsela e e farologaneng. Seno se ka dira gore go nne thata go bua, go itsalanya le batho ba bangwe le go lebana le phetogo.
- Go na le mefuta e mentsi e e farologaneng ya autism. Motho yo o tshwanang le Greta Thunberg o na le autism ya Maemo a 1, se se rayang gore o kgona go dira ka nosi e bile o na le bokgoni jo bo nonofileng. Le fa go ntse jalo, a ka nna a bo a sa ntse a na le bothata jwa go buisana le go mekamekana le dikgwetlho tsa lefatshe.
- Nna pelotelele mme o tthaloganye sentle fa o buisana le motho yo o nang le autism. Dira seno ka go bua sentle se o se tlhaeletsanang le ka go ba naya nako ya go araba dipotso kgotsa motlotlo.
- Ngwana yo o nang le autism a ka nna a bona kgotsa a utlwa dilo ka tsela e e tseneletseng. Leka go ela tlhoko seno. Fa o bona ngwana a didimetse gotlhelele kgotsa a tlhobaela, leka go mo naya nako ya go nna a le esi mo lefelong le le didimetseng.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
49, 1	Bana ba bangwe ba ne ba lebala ka ga vidio ya kwa phaposing ka bonako, fela e seng Greta. O ne a buisa tshedimosetso yotlhe e a ka e bonang ka ga phetogo ya maemo a bosa. O ne a batla se se kwadilweng le se a ka se ithutang mo inthanenteng. O ne a bogela dividio mo YouTube. O ne a nna mankge wa phetogo ya maemo a bosa.	Go tlile jang gore Greta e nne mankge mo go tsa Phetogo ya maemo a bosa? Ija, ke ithuta gore o ne a buisa thata mme gape a lebelela dibidio go ithuta sengwe le sengwe se a neng a ka se kgona.
53, 1	Greta o ne a dumela go neela ka puo fa pele ga dikete tsa batho kwa kopanong e kgolo ya phetogo ya maemo a bosa. Batsadi ba gagwe ba ne ba tshwenyegile ka gore bothata ba gagwe ba Asperger bo ka mo kgoreletsa go bua fa pele ga batho ba le bantsi. Fela maikaelelo a ga Greta a ne a mo thusa go fenywa dipoifo tsa gagwe.	Ke eng se se thusitseng Greta gore a fenywe dipoifo tsa gagwe? Ija, ke ithuta gore boikaelelo jwa gagwe bo mo thusitse go fenywa dipoifo tsa gagwe.

Greta Thunberg ke mosetsana yo o goletseng kwa nageng e e bidiwang Sweden. Kgolo ya ga Greta e ne e le thata. O na le mo go Sepeketeramo sa Autism (ASD). Se se raya gore boboko jwa gagwe bo dira go farologana le jwa batho ba bangwe. Se se dira gore go nne thata mo go ena go bua le go dira dikgolagano le batho ba bangwe.

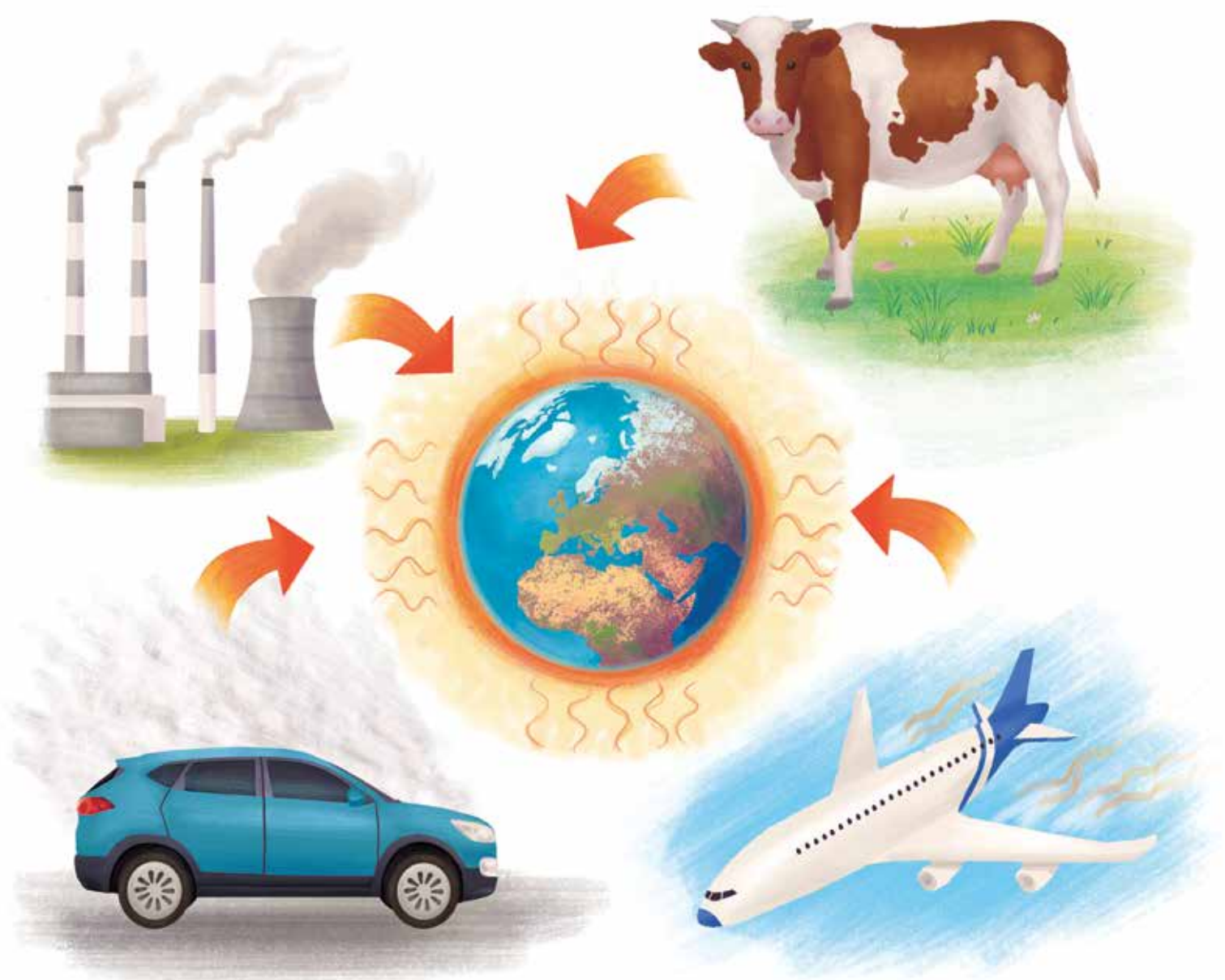
Fela bothata jwa ga Greta jwa ASD bo mo letlelela go lebelela le go tlhaloganya dilo ka tsela e e boteng. Greta o ne a tsaya tshweetso ya go dirisa ASD jaaka mpho ya go lwantsha sethlola se a dumelang mo go sona. Greta o ne a dirisa maatla a gagwe otlhe go leka go boloka tikologo ka go lwantsha sengwe se se bidiwang “phetogo ya maemo a bosa.”

Greta o ithutile la ntlha ka phetogo ya maemo a bosa fa morutabana wa gagwe a ba bontsha vidio ya polasetiki e e ka mo lewatleng mme e bolaya dibera tse ditshweu. Greta yo monnye fa a bona seno, o ne a lela. Ditshwantsho tsa mawatle a a kgotlelegileng di ne tsa nna mo tlhaloganyong ya ga Greta. O ne a sa kgone go akanya ka sengwe sepe fela. O ne a tsaya tshweetso go dira sengwe go thusa go boloka polanete.

Morutabana wa ga Greta o ne a tthalosa gore kgotlelo ya mowa go tswa mo dijanageng di le dintsi, difofane le diteišene tsa motlakase le madirelo e dira gore lefatshe le gotele. Morutabana o ne a ba bolelela gore mowa o o tswang mo dikgomong, le ona o dira gore lefatshe le gotele. Se se bidiwa phetogo ya maemo a bosa, mme se senya lefatshe.

Bana ba bangwe ba ne ba lebala ka ga vidio ya kwa phaposing ka bonako, fela e seng Greta. O ne a buisa tshedimosetso yotlhe e a ka e bonang ka ga phetogo ya maemo a bosa. O ne a batla se se kwadilweng le se a ka se ithutang mo inthanenteng. O ne a bogela dividio mo YouTube. O ne a nna mankge wa phetogo ya maemo a bosa.

Greta o ne a simolola go dira phetogo mo legaeng la gagwe. O ne a tlotlheletsa batsadi ba gagwe go fetola tsela e ba tshelang ka yona. O ne a dira gore mmaagwe a se tihole a dirisa difofane. O ne a dira gore rraagwe a se tihole a ja nama. O ne a dira gore ba losika ba se tihole ba dirisa polasetiki. Se, se ne sa lemosa Greta gore a ka dira phetogo e kgolo mo lefatsheng ka go tlotlheletsa batho ba le bantsi.

Greta o ne a tsaya tshweetso ya go dira ditshupetso ka kwa ntle ga palamente ya kwa Sweden. O ne a taka letshwao mo lenathwaneng la legong. O ne a kwala dintlha mo letlhareng la go kwalela go naya batho. Go tsweng foo, o ne a palama sethuthuthu sa gagwe go ya kwa dikagong tsa palamente. Ka letsatsi la ntlha, Greta o ne a ntse a le nosi. Batho ba ba neng ba feta ba ne ba mo tlhoma matlho fela.

E rile ka letsatsi la bobedi, batho ba simolola go nna le ena. Morago ga foo, go ne go na le batho koo ka dinako tsotlhe. Greta o ne a etelela pele ditshupetso kgatlhanong le phetogo ya maemo a bosa mo nageng ya gaabo kgwedi le kgwedi.

Greta o ne a bona tlhokomelo e ntsi e e siameng mo Sweden. Fela o ne a tsaya tshweetso ya gore o tshwanetse go dira go feta foo! Greta o ne a dumela go neela ka puo fa pele ga dikete tsa batho kwa kopanong e kgolo ya phetogo ya maemo a bosa. Batsadi ba gagwe ba ne ba tshwenyegile ka gore maemo a gagwe a ASD a ka mo kgoreletsa go bua fa pele ga batho ba le bantsi. Fela maikaelelo a ga Greta a ne a mo thusa go fenyaa dipoifo tsa gagwe. Dikete tsa batho ba ne ba duduetsa Greta mme ba gatisa puo ya gagwe mo vidiong.

Go tsweng foo, Greta o ne a tsaya tshweetso ya go dirisa metswedi ya go ikgolaganya le ba bangwe mo inthaneteng go mo thusa go romela melaetsa kwa baneng go ralala lefatshe. O ne a romela ditshwantsho tsa ditshupetso tsa gagwe mo Instagram.

O ne a romela dividio tsa Tiro tsa gagwe mo Facebook. O ne a kwala melaetsa mo Twitter. Greta o ne a dirisa inthanete go golaganya dikete tsa bana ba ba kgathalelang phetogo ya maemo a bosa go ralala lefatshe.

Greta ka letsatsi lengwe o ne a re, “Ke ntse ke le mosetsana yo o nnang kwa morago, yo o sa bueng sepe ka dinako tsotlhe. Ke ne ke ithaya ke re nka se dire pharologanyo gonne ke le monnye thata.”

Mo ngwageng, Greta o ne a tlotlheletsa dikete tsa bana go ralala lefatshe go dira ditshupetso le go bua kgatllhanong le phetogo ya maemo a bosa!

Puiso ya 1

Ke kgang efe e Greta a neng a e kgathalela?

- O ne a kgathalela phetogo ya maemo a bosa.
- O ne a kgathalela go boloka polanete.

Ke selo sefe se le sengwe se Greta a se diriseditseng inthanete?

- Go nna mankge wa phetogo ya maemo a bosa.
- Go romela ditshwantsho moInstagram.
- Go romela dividio mo Facebook.
- Go kwala mo Twitter.
- Go golaganya bana go ralala lefatshe lotlhe.

Greta o ne a romela molaetsa wa gagwe jang ka ga phetogo ya maemo a bosa?

- O ne a dira gore batsadi ba gagwe ba fetole mekgwa ya bona.
- O ne a dira ditshupetso ka kwa ntle ga palamente.
- O ne a dira letshwao ka ga phetogo ya maemo a bosa.
- One a dira dipampitshana tsa tshedimosetso go di naya batho.
- O ne a neelana ka puisano kwa kopanong e kgolo.
- O ne a romela ditshwantsho.
- O ne a romela dividio
- O ne a dirisa metswedi ya go ikgolaganya le ba bangwe mo inthaneteng.

Puiso ya 2

Ke eng setlholo sa phetogo ya maemo a bosa se le sengwe?

- Kgotlelo ya mowa go tswa mo dijanageng, difofane, ditešene tsa motlakase le kwa madirelong.
- Mowa o o tswang mo dikgomong le ona o dira gore lefatshe le gotele.
- Kgotlelo

Ke eng se o akanyang se dira Greta motho yo o kgatlhisang?

- Ke akanya gore Greta ke motho yo o kgatlhisang gonne...

Goreng Greta a tsere tshweetso ya go dirisa metswedi ya go ikgolaganya le ba bangwe mo inthaneteng?

- O ne a batla gore batho ba le bantsi ba lwe kgatlhanong le phetogo ya maemo a bosa.
- A ka dirisa metswedi ya go ikgolaganya le ba bangwe mo inthaneteng go fitlhelela bana lefatshe ka bophara.
- Gonne o lemogile gore batho ba tshwanetse go dira mmogo lefatshe ka bophara go boloka polanete!
- Gonne o ne a batla gore bana ba bangwe ba lemoge gore le bona ba ka dira ditshupetso go ntsha maikutlo a bona!

KGANG 5 TREVOR NOAH, KGELEKE YA MALEME A GOTLHE

Thitokgang: Boitshupo ba rona

Tshedimosetso ya Lemorago

- Sethangwa seno ke sa ditiragalo tsaboammaaruri le maitlhamelo.
- E diragalela mo Aforikaborwa.
- E diragala mo pakapheting ya sešeng.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya gore Tlhaolele e ne e le eng, le gore melao e e sa siamang e amile jang matshelo a batho. E bontsha ka moo Trevor Noah a dirisitseng puo, metlae le boikemisetso go fenyha dikgwetlho le go bona maikutlo a go nna karolo ya setlhopho.

Togaleano la go Tlhaloganya: Dira diphopholetso tsa kitso

- Ke eng: Go fopholetsa dilo tse mokwadi a sa di tlhaloseng ka tllhamalalo, o dirisa methala mo kgannyeng.
- Goreng re se dirisa: Go tlhaloganya bokao jo bo tseneletseng le melaetsa e e fitlhegileng.
- Se thusa jang: E go thusa go tsaya ditshweetso fa o buisa, le go tlhaloganya kgang le baanelwa botoka.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Tlhaolele e ne e le tsamaiso ya melao mo Aforikaborwa e e neng e kgaoganya batho go ya ka lotso. Ka nako ya Tlhaolele, batho ba ba tswang mo ditlhopheng tse di farologaneng tsa merafe ba ne ba sa tshwarwe ka go lekana mme ba ne ba sena ditshwanelo le ditshono tse di tshwanang.
- Aforikaborwa ke legae la ditlhopho tse dintsi tse di farologaneng tsa setso le dipuo. Gantsi batho ba kgona go buisana le go aga botsalano ka go ithuta dipuo tsa ba bangwe.
- Go nna karolo ya setlhopho go raya go ikutlwa o amogetswe, o akareditswe le go tsewa o le botlhokwa ke setlhopho sa batho. Ka dinako dingwe batho ba ikutlwa ba farologane go ba ba ba dikologileng mme ba tlhoka go batla ditsela tsa go golagana le ba bangwe.
- Rametlae ke motho yo o tshegisang batho ka go dira metlae, dikgang le dipontsho. Trevor Noah o ne a tuma ka gone o ne a dirisa metlae go anela dikgang ka botshelo jwa gagwe le lefatshe le le mo dikologileng.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
61, 1	Mmaagwe Trevor e ne e le motho yo montsho, mosadi wa moXhosa. Mmaagwe Trevor o ne a tlola melao ya Tlhaolele. O ne a fudugela kwa karolong ya Gauteng, kwa go neng go dumeletswe go nna basweu fela. Ke kwa a kopaneng le rraagwe Trevor teng. E ne e le monna wa mosweu yo o tswang kwa Switzerland. Ba ne ba tshola Trevor, ngwana wa lotso la merafe e e kopaneng.	Ke kgona go dira diphopholetso tsa kitso gore mongwe le mongwe mo lelapeng la gaabo Trevor o lebega a farologane mo go yo mongwe.
67, 1	Ka jalo, Trevor a simolola kgwebo. A kokoanya madi go tswa go bana ba bangwe mme a ba rekela dijo go tswa mo lebenkeleng la sekolo. Ka ntlha ya kgwebo ya gagwe, Trevor o ne a bua le ditlhophahla tse di farologaneng tsa bana mo sekolong. Trevor o ne a ithuta gore a ka amogelesega jang ka go dira metlae e e neng e tshegisa bana ba bangwe. Go dira metlae ga gagwe go mo thusitse gore e nne kgeleke ya maleme a gotlhe le go amogelesega gongwe le gongwe!	Ke dira diphopholetso tsa kitso gore Trevor o ne a bona maano a a farologaneng a go nna karolo ya setlhophahla. Sekao, o ne a leka go ithuta dipuo tse dintsi. O ne a simolola kgwebo e e neng ya mo thusa go nna le lebaka la go bua le mongwe le mongwe, le go tshegisa mongwe le mongwe.

A o setse o kile wa utlwa sengwe ka ga Trevor Noah?
Ke rametlae le mokwadi yo o tumileng wa mo
Aforikaborwa. Trevor o kwadile buka e e bidiwang
'Born a Crime', e leng ka go gola ga gagwe ka motlha
wa Tlhaolele.

Ka nako ya Tlhaolele, batho ba merafe e e
farologaneng ba ne ba tshwanetse go tlhaolwa.
Go ne go se ka fa molaong gore batho ba merafe
e e farologaneng ba ka nna le bana kgotsa go
nyalana. Fela, ka dinako dingwe batho ba merafe e
e farologaneng ba ne ba ntse ba ratana le go nna le
bana mmogo.

Mmaagwe Trevor e ne e le motho yo montsho, mosadi wa moXhosa. Mmaagwe Trevor o ne a tlola melao ya Tlhaolele. O ne a fudugela kwa karolong ya Gauteng, kwa go neng go dumeletswe go nna basweu fela. Ke kwa a kopaneng le rraagwe Trevor teng. E ne e le monna wa mosweu yo o tswang kwa Switzerland. Ba ne ba tshola Trevor, ngwana wa lotso la merafe e e kopaneng. Ka nako e e botlhoko eo, Trevor o ne a sa amogelesenge bonolo! O ne a sa dumelelwa go nna mo mafelong a basweu. O ne a sa dumelelwa go nna mo mafelong a bantsho. E ne e le ena fela mo lelapeng la gaabo yo o neng e le wa lotso lo lo kopaneng.

Fa Trevor a ne a le monnye, ka dinako dingwe batsadi ba gagwe ba ne ba mo isa kwa phakeng. Fela batsadi ba gagwe ba ne ba itse gore ba ne ba ka tsena mo mathateng fa mapodisi a ka itse gore ke balelapa. Ka jalo, fa ba ya kwa phakeng, ba ne ba tshwanetse go itira e kete ga ba itsane!

Nako nngwe, fa Trevor a santse a le monnye tota, o ne a goeletsa a re “Papa!” a tabogela kwa go rraagwe jaaka ngwana mongwe le mongwe a ka dira. Rraagwe Trevor o ne a tshoga gore sengwe se se maswe se ka diragala. O ne a tshwanelwa ke go tshabela kgakajana le ngwana wa gagwe. Fela ka bongwana, Trevor, o ne a nagana gore go dira jalo ke motshameko fela, mme o ne a lelekisa rraagwe go ralala phaka, a ntse a goeletsa, “Papa!”

Trevor o ntse nako e telele le nkoko wa gagwe kwa Soweto. Ka nako eo, go ne go letlelelwa bantsho fela go nna kwa Soweto. Balelapa la ga Trevor ba ne ba tshwenngwa ke gore fa mapodisi a ka mmona, ba ne ba ka leka go mo kgaoganya le balelapa la gagwe. Ka jalo, Trevor o ne a sa letlelelwa go tshameka mo mmileng le bana ba bangwe!

Nako nngwe, Trevor o ne a ikemiseditse tota fela go ya go tshameka mme a epa mosele ka fa tlase ga legora gore a kgone go sutlha!

Trevor o ne a ithuta gore puo ke tsela e e botlhokwa ya go tokafatsa dikamano le batho ba ba lebegang ba farologane le ena. Trevor o kile a re, fa a ne a ithuta Tiro, o ne a amogelesega. Ka mafoko a mangwe, Trevor o ne a lemoga gore fa a bua puo ya mongwe le mongwe, ba ne ba lebala gore o lebega a farologane le bona. Puo e mo thusitse gore a ikutlwe a amogelesegile mo mafelong a le mantsi moo a neng a lebega a farologane le ba bangwe.

Fa Trevor a le dingwaga di le lesome, Tlhaolele ke fa e khutla. Trevor o ne a ya kwa sekolong se segolo, se se nang le bana ba ba fetang sekete. Go ne go na le bana Bammala, MaIntia, MaChina, Bantsho, le Basweu kwa sekolong sa ga Trevor. Fela, mo baneng botlhe mo sekolong se segolo sa gagwe, Trevor e ne e le ena a le esi wa lotso lo lo kopaneng. O ne a le mo bothateng, a sa itse gore a nne le mang ka nako ya kgaotso ya dithuto.

Ka jalo, Trevor a simolola kgwebo. A kokoanya madi go tswa go bana ba bangwe mme a ba rekela dijo go tswa mo lebenkeleng la sekolo. Ka ntlha ya kgwebo ya gagwe, Trevor o ne a bua le ditlhopha tse di farologaneng tsa bana mo sekolong. Trevor o ne a ithuta gore a ka amogesele jang ka go dira metlae e e neng e tshegisa bana ba bangwe. Go dira metlae ga gagwe le go dira gore batho ba tshege, go mo thusitse gore a amogesele gongwe le gongwe!

Mo botshelong jwa gagwe jotlhe, Trevor o ne a ikutlwa jaaka motswantle ka ditsela di le dintsi tse di farologaneng. Ka jalo, Trevor o ne a iponela ditsela di le dintsi tse di farologaneng tse di dirileng gore a amogelesege. O ne a ela batho tlhoko le go ba leba ka kelotlhoko. O ne a ithuta Tiro tsa bona. A ithuta go tshegisa batho ba ba farologaneng. Go nna Go farologana go thusitse go dira gore Trevor Noah e nne rametlae yo mogolo yo e leng ena gompiano! farologaneng, ke gona go thusitseng Trevor Noah go nna rametlae yo o tumileng, yo e leng ena gompiano jaana!

Puiso ya 1

Tevor o belegwe leng?

Trevor o belegwe ka motlha wa Tlhaolele.

Nkoko wa ga Trevor o ne a nna kwa kae?

O ne a nna kwa Soweto.

Trevor o ne a dira eng go leka gore a amogesege?

- O ithutile Tiro di le dintsi.
- O ne a simolola kgwebo kwa sekolong.
- O ne a ithuta go tshegisa batho.

Goreng Trevor a ne a nna le kgwetlho ya go amogesege mo bathong ba bangwe?

- Ka gonne a ne a lebega a farologane le botlhe mo lelapeng la gaabo.
- Ka gonne a ne a sa letlelelwa go tshameka le bana ba bangwe, ka gonne o ne a ka tsewa ke mapodisi.
- Ka gonne kwa sekolong se segolo, e ne e le ena fela ngwana wa lotso lo lo kopaneng. O ne a sa kgone go tlwaela bana ba merafe e mengwe bonolo kwa sekolong.

Puiso ya 2

Trevor o goletse kwa kae?

O goletse kwa Gauteng.

Ke selo sefe se le sengwe se o ka akanyang gore e ne e le bothata mo botshelong jwa ga Trevor?

Ke akanya gore go ne go le thata mo go Trevor go...

Kgwebo ya ga Trevor e ne e le eng?

O ne a kokoanya madi go tswa mo barutwaneng ba bangwe mme a ba rekela dijo mo lebenkeleng la sekolo.

Ke ditogamaano dife tse Trevor Noah, kgeleke ya maleme a gotlhe a di dirisitseng gore a amogelwe?

- O ne a simolola kgwebo.
- O ne a ela batho tlhoko le go bona gore ba dira eng.
- O ne a ithuta dipuo tse dintsi tse di farologaneng gore a kgone go buisana le batho bonolo.
- O ithutile go tshegisa batho ba mefuta e e farologaneng.

KGANG 6

AFORIKABORWA

YA BOTLHE

Thitokgang: Boitshupo ba rona

Tshedimosetso ya Lemorago

- Setlhangwa seno ke kgang ya maitlhamelo.
- E diragalela mo Aforikaborwa.
- E diragalela mo paka jaanong.
- Kgang eno e tla thusa lona barutwana go tthaloganya gore boitshupo jwa rona bo bopiwa ke ditso le boswa jwa rona, le gore ditso tsothe di botlhokwa e bile ke tsa rona mmogo mo ditšhabeng tsa rona.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Letsatsi la Ngwaoboswa ke letsatsi la boikhutso la Aforikaborwa. Ngwaoboswa ke setso le dingwao tse re fetelediwang go tswa go bamalapa ba rona le bagologolwaneng go rona.
- Batho ba ba nnang mo Aforikaborwa ba na le bagologolwane le ba losika ba ba tswang kwa mafelong a le mantsi a a farologaneng.
- Motho a ka nna wa setso kgotsa naga e e fetang e le nngwe. Sekao, mongwe a ka nna MoAforikaborwa mme gape a na le ngwaoboswa e e amanang le nageng e nngwe.
- Batho ba ka lebega ba sa tshwane, ba bua dipuo tse di sa tshwaneng kgotsa ba apara diaparo tse di sa tshwaneng. Go botlhokwa go tlotla le go akaretisa mongwe le mongwe, le fa a farologane fa re mo bapisa le rona.

Togaleano la go Tthaloganya: Dira diphopholetso tsa kitso

- Ke eng: Go fopholetsa dilo tse mokwadi a sa di tthaloseng ka tthamalalo, o dirisa methala mo kgannyeng.
- Goreng re se dirisa: Go tthaloganya bokao jo bo tseneletseng le melaetsa e e fitlhegileng.
- Se thusa jang: E go thusa go tsaya ditshweetso fa o buisa, le go tthaloganya kgang le baanelwa botoka.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
75, 1	“Ke ipotsa gore a ke letleletswe go keteka setso sa me sa kwa Burundi ka Letsatsi la Ngwaoboswa?” a nagana.	Ke dira diphopholetso tsa kitso gore Olivier o rata setso sa gagwe e bile o motlotlo ka sone – mme o tshwenyegile gore ga se akarediwe mo phaposiborutelong ya gagwe ya Aforikaborwa.
78, 1	Mo bosigong joo, Olivier a lora phaposiborutelo ya gagwe ka Letsatsi la Ngwaoboswa. Bana botlhe ba ne ba apere diaparo tsa bona tsa setso. Fela ena, o ne a lebega a farologane le batho botlhe. O ne a eme mo gare ga phaposi fa mongwe le mongwe a mo supakaka mme ba mo tshega.	Ija! Ke dira diphopholetso tsa kitso gore Olivier o tshwenyegile thata ka gore ba bangwe ba tla akanya eng fa a ka apara diaparo tsa gagwe tsa setso tsa Burundi. Ke akanya gore o tshwenyegile gore ba bangwe ba tla re tota ga se MoAforikaborwa.

Batho ba ba nnang mo Aforikaborwa ba na le bagologolwane kgotsa balosika ba ba tswang mo mafelong a mantsi a a farologaneng. Naga e nngwe e batho ba mo Aforikaborwa ba tswang kwa go yona ke Burundi. Batho ba bantsi ba tlogile kwa Burundi ba tshaba ntwaga e e tsereng dingwaga di le 13.

Burundi ke naga e nnye kwa Botlhaba jwa Aforika. Mošate ke toropokgolo ya Bujumbura. Puo e e buiwang thata kwa teng ke Kirundi.

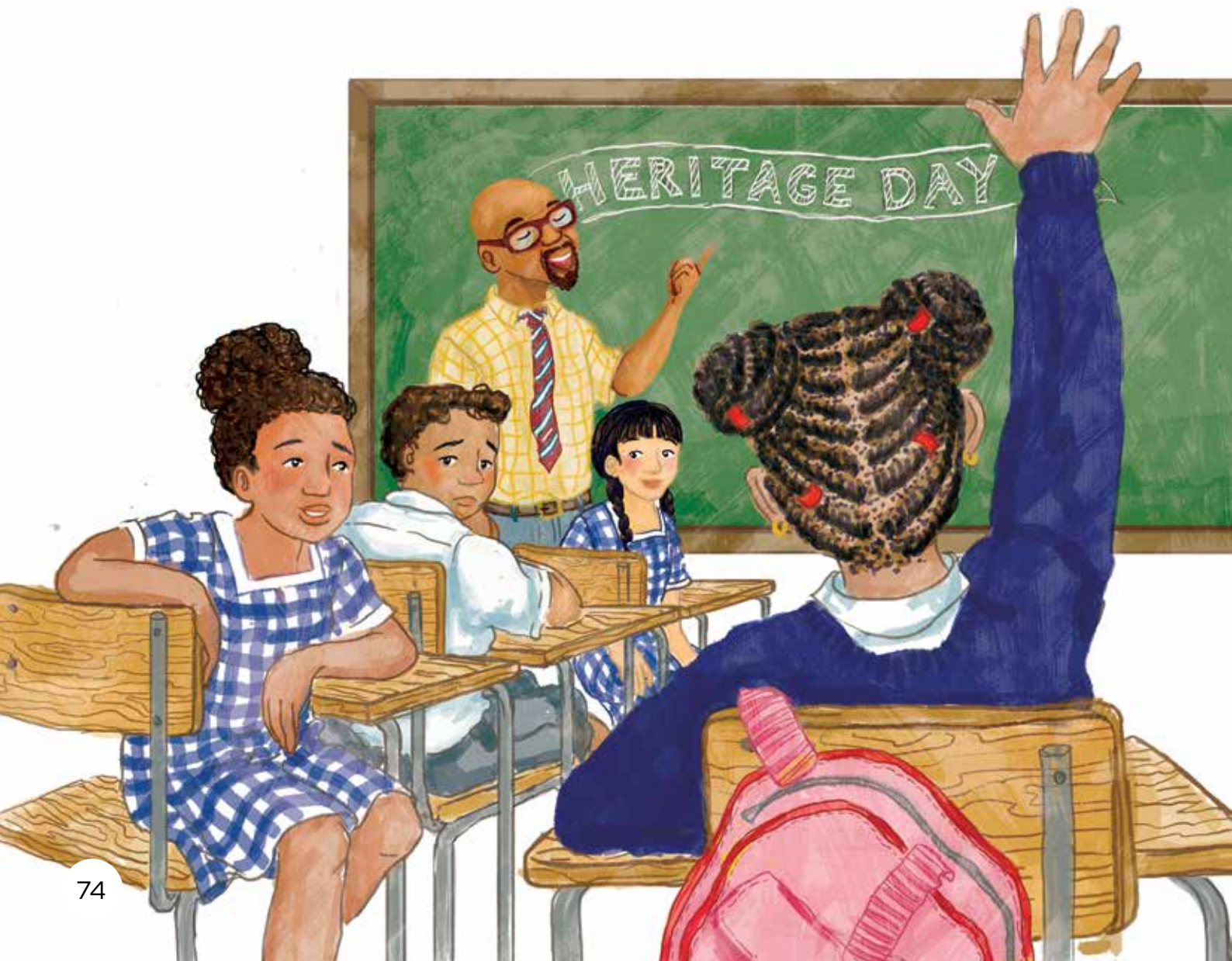

Moropa wa Karyenda ke moropa wa setso wa kwa Burundi. Meropa e, e letsiwa mo meletlong ya botlhokwa jaaka wa umunganuro (moletlo wa mabele) le ka meletlo ya ditiragalo tse dingwe tse di kgethegileng.

“Letsatsi la Ngwaoboswa le setse le le gaufi. Kamoso re tla keteka meletlo ya ditso le dingwao tsotlhe tsa Aforikaborwa!” Rre Dube a ba begela. “Ke ngwao efe e e kgethegileng go tswa mo setsong sa gaeno?” Ithabeleng a tsholetsa letsogo.

“Ke rata thata fa go na le tiragalo e e kgethegileng fa nna le mme re apara dišoešoe tsa rona!” a rialo.

“Ija! Ke rata mmino wa Indlamu go tswa mo setsong sa me,” Funani a ba tsibosa.

Olivier o ne a ntse mo setulong sa gagwe, a didimetse. O ne a nagana ka meropa ya Karyenda e banna ba neng ba e letsa kwa meletlong kwa Bujumbura. “Ke ipotsa gore a ke letleletswe go keteka setso sa me sa kwa Burundi ka Letsatsi la Ngwaoboswa?” a nagana.

Tshipi e ne ya lela kwa bokhutlong jwa letsatsi. “Lo seka lwa lebala go apara sengwe sa setso sa gaeno kamoso go keteka ditso tsotlhe tsa Aforikaborwa!” Rre Dube a ba begela.

“A ke dumeletswe go apara tshega ya me?” Olivier a ipotsa.

Olivier o ne a tshwenyegile ka diaparo tsa gagwe tsa Letsatsi la Ngwaoboswa go fitlha ka nako ya go robala.

Mo bosigong joo, Olivier a lora phaposiborutelo ya gagwe ka Letsatsi la Ngwaoboswa. Bana botlhe ba ne ba apere diaparo tsa bona tsa setso. Fela ena, o ne a lebega a farologane le batho botlhe. O ne a eme mo gare ga phaposi fa mongwe le mongwe a mo supakaka mme ba mo tshega.

“Ke eng seo?” Ithabeleng a keketega ka setshego.

“Seo ga se moaparo wa mo Aforikaborwa!” Funani a kaya.

“Olivier ga se motho wa mono!” Rre Dube a ba begela.

Segateledi sa ga Olivier sa kgaosetswa ke rraagwe fa a mo phophotha ka bonolo go mo tsosa.

“Olivier, ke nako ya sekolo!” ga rialo Rre Buyoya.

“Ga ke batle go ya sekolong gompieno,” Olivier a mo araba.

“Goreng, molato ke eng?” Rre Buyoya a botsa.

“Gompieno ke Letsatsi la Ngwaoboswa kwa sekolong. Rre Dube o re boleletse gore re tle re apere sengwe go keteka ditso tsa rona tsa Aforikaborwa. Fela ga ke na setso sa maAforikaborwa,” a rialo.

“Go siame, o ka bo o sena setso sa maAforikaborwa, fela o na le ngwao e e kgethegileng.

Letsatsi la Ngwaoboswa ke letsatsi la go keteka ditso tsa maAforikaborwa otlhe, mme se se akaretsa maAforikaborwa a setso sengwe le sengwe!” Rre Buyoya a mmolelela ka bonolo. “Nkemele fa!” a rialo.

Rraagwe Olivier a boela ka mo phaposing a tshotse lesela la setso la go ithata mme a thusa Olivier go le apara. “Jaanong o lebega o siame go ka letsa moropa wa gago wa Karyenda!” ga rialo Rre Buyoya.

Olivier a itumelela moaparo wa setso sa gaabo sa kwa Burundi fa a iteba mo seiponeng. Fela monyebo wa gagwe wa fela ka pele. “Ke tla reng fa mongwe a re ga ke wa bona?” a tshwenyega.

“Ka nako eo, o tla ba bolelela gore Aforikaborwa ke ya rona rotlhe. O moAforikaborwa yo o ipelang ka setso sa gagwe sa kwa Burundi!” Rre Buyoya a kaya.

Olivier a lebeleba fa a tsena mo phaposiborutelong ya gagwe. A ipaakanyeditse go supiwa ka menwana le go tshegiwa. A boeletsa se rraagwe a se mmoleletseng: “Aforikaborwa ke ya rona rotlhe. Ke moAforikaborwa yo o ipelang ka setso sa kwa Burundi.”

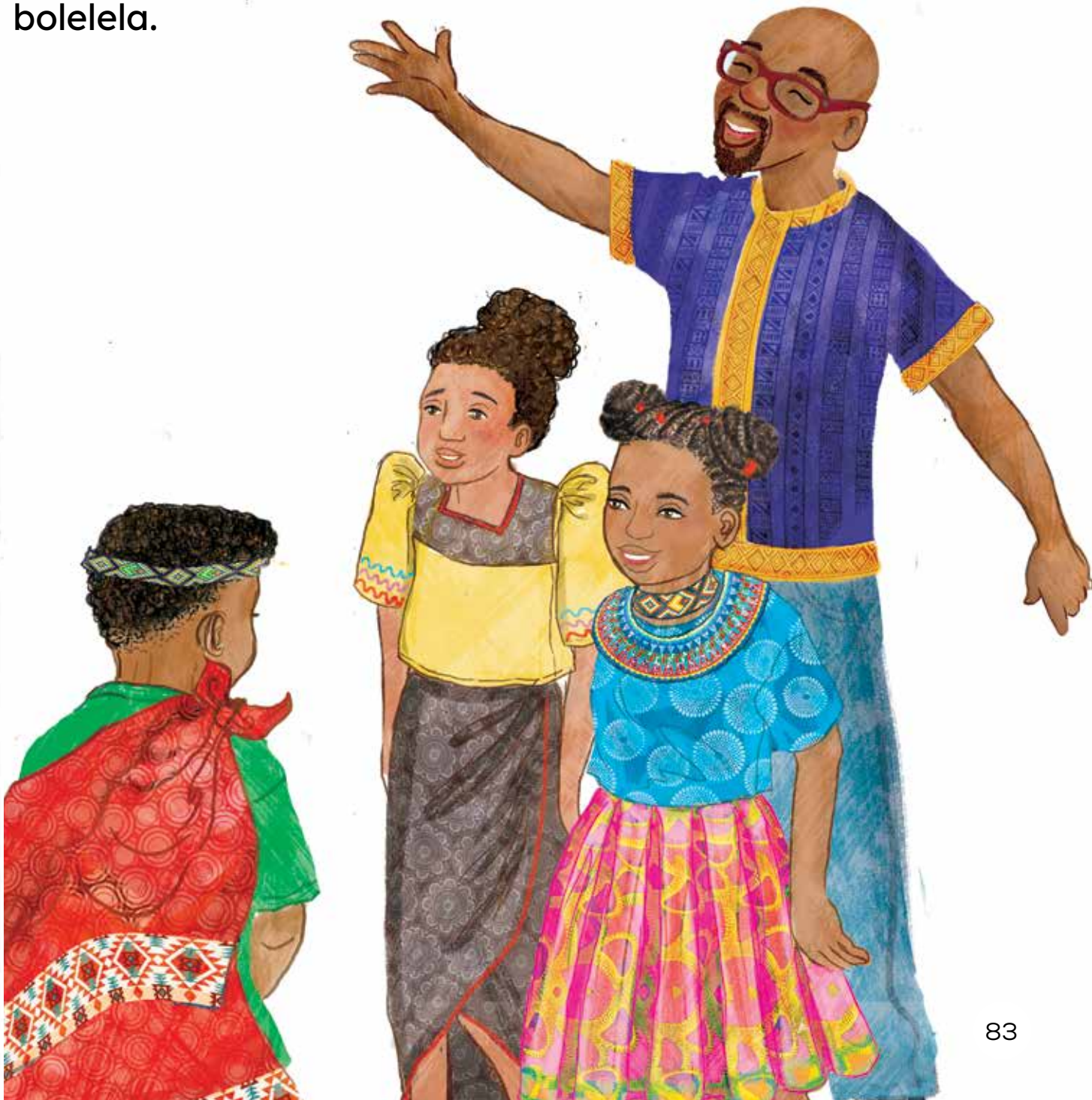

Fela ga go ope yo o neng a bua sengwe sa gore Olivier ga se mongwe wa bona.

“Mmalo! Ke rata diaparo tsa gago,” ga rialo Ithabeleng.

“Ke batla go ithuta sengwe ka ga setso sa gaeno!” ga rialo Funani.

“Ditso tsotlhe tsa rona ke tsa fano!” Rre Dube a ba bolelela.

Puiso ya 1

Ba lelapa la gaabo Olivier ba tswa kwa kae?

Ba tswa kwa Burundi.

Ba lelapa la gaabo Olivier ba nna kwa kae jaanong?

Ba nna mo Aforikaborwa jaanong.

Ke goreng fa Olivier a ne a sa batle go ya kwa sekolong?

- Ka gone a ne a nagana gore Letsatsi la Ngwaoboswa le ne le ketekiwa ke ditso tse dingwe fela.
- Ka gone a ne a sa itse fa a ka apara sengwe sa setso sa gaabo sa kwa Burundi.
- Ka gone a ne a ikutlwa e se wa bona sentle.
- Ka gone a ne a tshaba gore bana ba bangwe ba tla mo tshega kgotsa ba mmolelela gore ga se mongwe wa bona.

Puiso ya 2

Setso sa ga Olivier ke sefe?

Setso sa gagwe ke sa kwa Burundi.

Go diragetse eng mo torong ya ga Olivier?

Mongwe le mongwe o ne a dira metlae ka ene / Mongwe le mongwe o ne a mo supakaka ka menwana ba mo tshega / Morutabana wa gagwe o ne a mmolelela gore ga se wa bona.

Goreng fa Olivier a ne a apara lesela la setso la gagwe go ya kwa sekolong?

- Ka gone setso sa gaabo ke sa kwa Burundi ka jalo o ne a apara lesela la setso ka Letsatsi la Ngwaoboswa.
- Ka gone morutabana wa gagwe o laetse barutwana go apara sengwe go tswa mo setsong sa bona ka Letsatsi la Ngwaoboswa.
- Ka gone lesela la setso ke seaparo sa setso sa gagwe.
- Ka gone rraagwe o mo thusitse go tlhaloganya Letsatsi la Ngwaoboswa le ka go keteka ditso tsotlhe tsa Aforikaborwa.
- Ka gone a lemogile gore a ka nne a ipela ka boitshupo le setso sa gagwe le fa e se sa mo Aforikaborwa.

KGANG 7

TUMI O ITHUTA GO TLHATLHANYA

Thitokgang: Re ithuta dilo tse dintšhwa

Tshedimosetso ya Lemorago

- Setlhangwa seno ke kgang ya maitlhamelo.
- E diragalela mo Aforikaborwa.
- E diragalela mo paka jaanong.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya gore re ka ithuta dilo tse dintšhwa mo bathong ba bangwe, le gore go ithuta bokgoni jo bontšhwa go tlhoka go ikatisa le bopelotelele.

Togaleano la go Tlhaloganya: Dira diphopholetso tsa kitso

- Ke eng: Go fopholetsa dilo tse mokwadi a sa di tlhaloseng ka tlhamalalo, o dirisa metlhala mo kgannyeng.
- Goreng re se dirisa: Go tlhaloganya bokao jo bo tseneletseng le melaetsa e e fitlhegileng.
- Se thusa jang: E go thusa go tsaya ditshweetso fa o buisa, le go tlhaloganya kgang le baanelwa botoka.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Go dula mo maemong a ditimalo ke tsela ya go nna o didimetse le go tlhoma mogopolo wa gago, gantsi mo go hemeng ga gago, go go thusa go ikutlwa o ritibetse e bile o lapologetswe.
- Malapa a ka nna a bo a na le dingwao tse di sa tshwaneng, ditumelo kgotsa mekgwa e e sa tshwaneng ya letsatsi le letsatsi. Sengwe se se lebegang se sa tlwaelega mo mothong mongwe e ka tswa e le selo se se tlwaelegileng mo botshelong jwa balelapa lengwe.
- Fa re leka go tlhoma mogopolo mo selong se le sengwe, gantsi megopolo ya rona e ya kwa megopolong e mengwe, e e jaaka sekolo, ditsala, dijo kgotsa dilo tse re tlhokang go di dira. Seno ke selo se se tlwaelegileng mme se diragalela mongwe le mongwe!
- Bontsi jwa bokgoni jo bontšhwa bo thata go bo ithuta. Gantsi batho ba tlhoka go ikatisa makgetlo a le mantsi pele ba ka phuthologa kgotsa ba atlega.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
88, 2	“Ba dira eng?” Tumi a ipotsa.	Tumi o ipotsa gore ba lelapa la ga Kapoor ba dira eng, ka jalo nka dira diphopholetso tsa kitso gore ke lekgetlo la ntlha a bona mongwe a nntse mo lefelong la tidimalo.
90, 1	Mo motshegareng oo, fa Tumi a fitlha kwa gae, o ne a ya ka kwa morago ga ntlo. O ne a nna fa fatshe. O ne a fapanya maoto a gagwe. O ne a dira modumo o o kwa tlase wa go opela, “Hhhmmm.”	Tumi o dira dilo tsotlhe tse a boneng batsadi ba ga Geeta ba di dira. Ke kgona go dira diphopholetso tsa kitso gore le ene o leka go nna mo lefelong la tidimalo. Gongwe o batla tsela ya go ikutlwa a ritibetse?

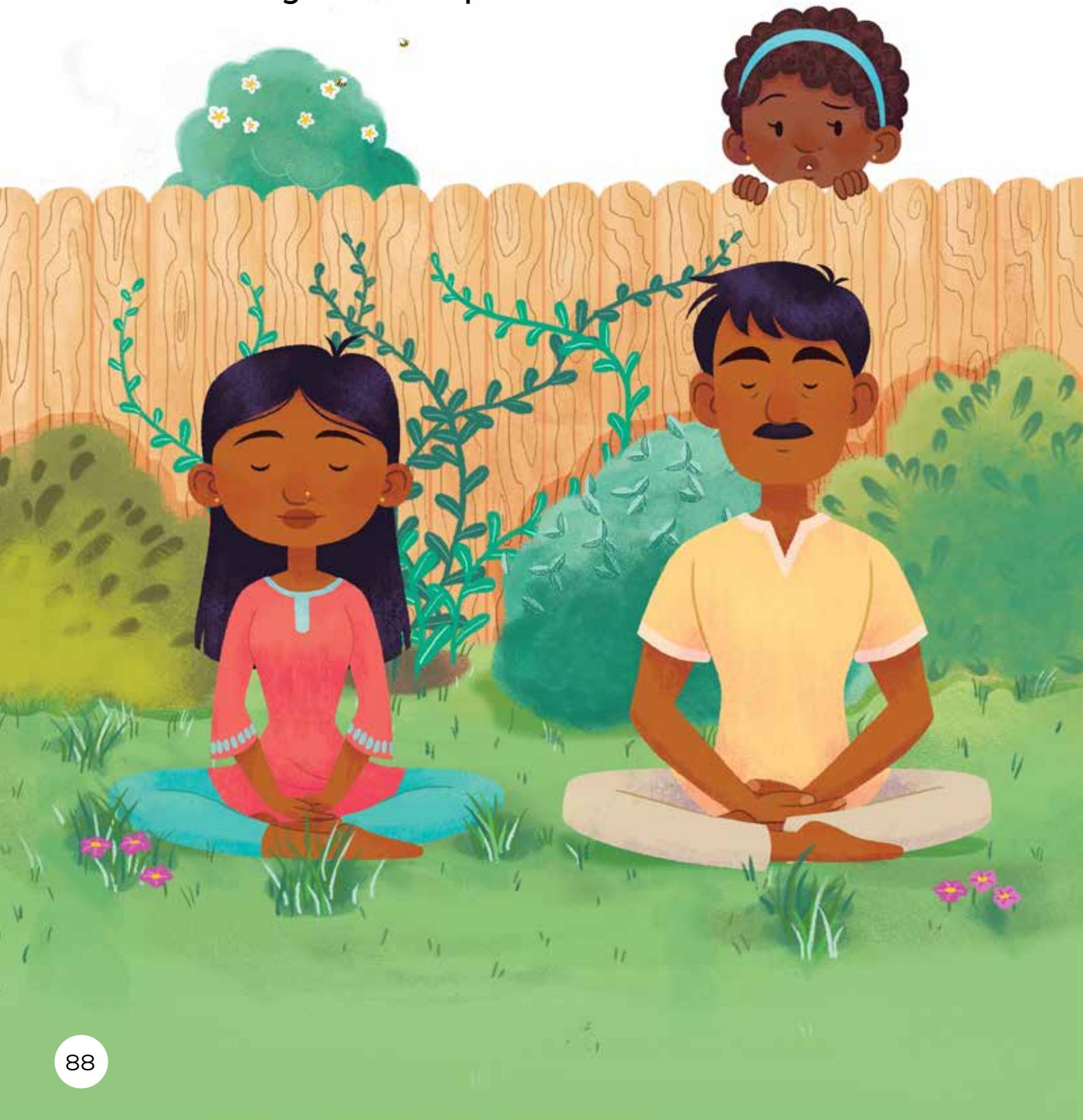
Tumi o ne a tsoga phakela. Go ne go santse go le lefifi ka mo ntlong. O ne a tsaya buka ya gagwe a ya kwa ntle.

Tumi o ne a nna fa fatshe mme a simolola go buisa.

O ne a utlwa modumo o o sa tlwaelegang. O ne a pagama mo godimo ga setilo sa gagwe mme a lebelela ka kwa ga legora. O ne a bona Rre le Mmê Kapoor ba ntse fa fatshe. Ba ne ba dira modumo o o kwa tlase.

“Ba dira eng?” Tumi a ipotsa.

Ka letsatsi leo kwa sekolong, Tumi o ne a bona Geeta a ja dijotshegare tsa gagwe. “Ke bone batsadi ba gago ba ntse fa fatshe mo mosong ono,” Tumi a rialo. “Goreng ba ne ba dira jalo? ga go a tlwaelega!”

“Ga se gore ga go a tlwaelega!” Geeta a rialo. “Ke fela go tlhatlhanya!”

“Go tlhatlhanya ke eng?” Tumi a botsa.

“O tlhatlhanya gore o ikutlwe o ritibetse le go bula tlhaloganyo,” Geeta a rialo.

Mo motshegareng oo, fa Tumi a fitlha kwa gae, o ne a ya ka kwa morago ga ntlo. O ne a nna fa fatshe. O ne a fapanya maoto a gagwe. O ne a dira modumo o o kwa tlase wa go opela, “Hhhmmm.”

Fela ga a ka a ikutlwa a ritibetse. “Ke ipotsa gore se, se dira jang?” Tumi a ipotsa.

Ka letsatsi le le latelang, Tumi o ne a bona Geeta. “Ke lekile go tllhatlhanya,” Tumi a rialo. “Fela ga go dire! Ga ke a ikutlwa ke ritibetse.”

Geeta o ne a tshega. “Ga o a dira sentle!”

“O raya jang?” Tumi a botsa sefatlhego sa gagwe se gotela. “O itse jang?”

Marama a ga Geeta a ne a nna mahibidu. “Mm, ke go bone ka legora.”

Tumi le Geeta ba ne ba simolola go tshega. “Tlaya kwa gae fa sekolo se dule,” Geeta a rialo. “Ke na le bonnete ba gore rre o tla go bontsha gore o dire eng.”

Morago ga sekolo, Tumi o ne a isa kgetsana ya dibuka tsa gagwe kwa gae. Go tsweng foo, o ne a ya kwa baagisaneng ba gagwe. O ne a kokota fa mojako wa ba ga Kapoor.

Geeta o ne a araba. “Ija, dumela Tumi!” Geeta a rialo. “Tsena. Ke boleletse rre gore o a tla.”

Rre Kapoor o ne a ntse mo tafoleng ya kwa phaposiboapeelong, a buisa lekwalogikgang. “Tumi!” a bua, ka monyebo o mogolo mo sefatlhegong sa gagwe. “Ke utlwa gore o batla go ithuta go tlhatlhanya! Mosetsana yo o botlhale!”

Rre Kapoor o ne a baya lekwalodikgang la gagwe fa fatshe. “Tlaya,” a rialo a supa Tumi. “Le wena tlaya,” Rre Kapoor a raya Geeta. Basetšana ba ne ba mo latela go ya ka kwa morago ga ntlo.

Rre Kapoor o ne a bontsha Tumi gore a nne jang. Geeta o ne a thusa Tumi go baya matsogo a gagwe fa go tshwanetseng. Ba ne ba bontsha Tumi gore a hemele jang kwa botennye ka iketlo. “Lebala sengwe le sengwe,” Geeta a rialo. “Tswala fela matlho mme o akanye ka ga khemo ya gago.”

Ba ne ba nna mmogo nako e telele.

Tumi o ne a leka go akanya ka ga khemo ya gagwe, fela dilo di le dintsi di ne tsa tla mo tlhogong ya gagwe. O ne a akanya ka tirogae ya gagwe ya dipalo. O ne a akanya ka gore o tshwerwe ke tlala. One a akanya ka gore mmaagwe o tla apaya dijo tsa dilalelo dife.

“A o ikutlwa o ritibetse?” Rre Kapoor a botsa Tumi.

“Mm, ga ke itse gore a ke tla kgona go dira se!” Tumi a araba. “Ke paletswe ke go akanya ka khemo ya me.”

“O tshwanetse go ikatisa,” Geeta a rialo. “Tlaya gape ka moso fa o batla! Re ka ikatisa mmogo!”

O ne a dira jalo.

Puiso ya 1

Baagisani ba ga Tumi ke bomang?

Ba ga Kapoor. Geeta le batsadi ba gagwe.

Ke eng se Tumi a neng a batla go ithuta go se dira?

O ne a batla go ithuta go tlhatlhanya

O tshwanetse go dira eng go tlhatlhanya?

O tshwanetse go nna sentle. O tshwanetse go baya matsogo a gagwe fa go maleba. O tshwanetse go hemela kwa boteng ka iketlo. O tshwanetse go tswalela matlho a gagwe mme a akanye ka khemo ya gagwe.

Goreng Tumi a ile kwa ntlong ya ba ga Kapoor?

- Gonne o batla go ithuta go tlhatlhanya.
- Gonne Geeta o mmoleletse gore a ka tla go ithuta.
- Gongwe o batla tsela ya go ikutlwa a ritibetse.

Puiso ya 2

Ke eng se Tumi a se boneng fa a ne a okomela ka legora?

O ne a bona ba ga Kapoor (batsadi ba ga Geeta) ba tlhatlhanya ka kwa morago ga ntlo.

Ke eng se Geeta a se boneng fa a ne a okomela ka legora?

O ne a bona Tumi a leka go tlhatlhanya

Tumi o ne a ikutlwa jang fa a lemoga gore Geeta o mmone?

- O ne a tlhabiwa ke ditlhong
- O ne a ikutlwa a gakgametse

Goreng Tumi a tlhoka go ikatisetsa go tlhatlhanya?

- Gonne go tlhatlhanya go batla ikatiso.
- Gonne o tota a batla go ithuta go tlhatlhanya.
- Gonne o santse a ithuta. Go tlhatlhanya go thata.
- Gonne fa a leka, ga a ikutlwe a ritibetse.
- Gonne o batla go ikatisa mo go lekaneng go ikutlwa a ritibetse

KGANG 8

KATHERINE

JOHNSON KE MANG?

Thitokgang: Re ithuta dilo tse dintšhwa

Tshedimosetso ya Lemorago

- Sethangwa seno ke sa ditiragalo tsaboammaaruri le maitlhamelo.
- E diragalela kwa United States of America.
- E diragala mo pakeng ya jaanong, mme baanelwa ba buisana ka ditiragalo tse di diragetseng mo nakong e e fetileng.
- Kgang eno e tla thusa barutwana ba gago go tlhaloganya gore re ka ithuta dilo tse dintšhwa mo bathong ba bangwe, mo dibukeng, le mo go ithuteng ka batho ba ba botlhokwa go tswa mo hisitoring. E bontsha gape ka moo go ithuta le thuto di ka thusang batho go rarabolola mathata le go fitlhelela dilo tse dikgolo ka teng.

Togaleano la go Tlhaloganya: Dira diphopholetso tsa kitso

- Ke eng: Go fopholetsa dilo tse mokwadi a sa di tlhaloseng ka tlamalalo, o dirisa metlhala mo kgannyeng.
- Goreng re se dirisa: Go tlhaloganya bokao jo bo tseneletseng le melaetsa e e fitlhegileng.
- Se thusa jang: E go thusa go tsaya ditshweetso fa o buisa, le go tlhaloganya kgang le baanelwa botoka.

Dintlha tse o ka di abelanang le barutwana ba gago

- Radipalo ke motho yo o dirisang dipalo, dipaterone le dipalelo go rarabolola mathata. A o ne o itse gore dipalo di dirisiwa go thusa go tlhama dikago, go bonela pele maemo a bosa, go rulaganyetsa go tsamaya mo lefaufaug?
- Ka ngwaga wa 1969, batho ba ne ba tsaya leeto go ya kwa ngwedding ka sefofane sa lefaufau mme ba tsurama mo boalogodimong jwa ngwedi lekgetlo la ntlha. Borasaense ba le bantsi, baenjenere le boradipalo ba ne ba dirisana mmogo go dira gore seno se kgonege.
- NASA ke setheo sa lefaufau sa United States. NASA e rulaganya maeto go ya kwa lefaufaug, go akaretsa le go romela basuthalefaufau kwa lefaufaug le kwa Ngwedding.
- Kgethololo ke fa batho ba sa tshwarwe ka go lekalekana ka ntlha ya sengwe se ba ka se kgoneng go se fetola, jaaka lotso lwa bone, bong, puo kgotsa bogole jwa bone. Kgethololo e ka thibela batho go bona ditshono tse di tshwanang le tsa ba bangwe.

Go dirisa togaleano le kgang eno:

Tsebe le temana	Puiso ya	Bua jaana
103, 1	“Katherine o simolotse go tsena kwa sekolong se segolwane a le dingwaga di le 10 fela. Akanya fela ka nako e o neng o simolola kwa sekolong se segolwane!” ga rialo Rre Kapoor. “Mme o simolotse dithuto tsa yunivesithi a le dingwaga di le 14 fela! O ne a na le bokgoni jwa Dipalo moo diporofesara tsa gagwe di neng tsa mo direla dithuto tse dintšhwa, tse di kgethegileng tsa gagwe a le nosi.”	Re itse jang gore Katherine o ne a le botlhale thata? Oh, nka dira diphopholetso tsa kitso gore o ne a le botlhale thata ka gonne o ne a simolola sekolo se segolwane a sa ntse a le monnye thata, le ka gonne o ne a tshwanetse go nna le Dithuto tse di kgethegileng kwa yunibesithing.
104, 1	Geeta a leka go nagana fa a simolola kwa sekolong se segolwane boemong jwa go dira Mophato wa 4. A nagana a ipona a ntse mo tafoleng e kgolo ya sekolo se segolwane le barutwana ba bagolo ba sekolo se segolwane. “Ga ke akanye gore ke siametse sekolo se segolwane jaanong!” a rialo.	Ke ipotsa gore ke eng Geeta a ne a leka go ipona a le kwa sekolong se segolwane? Ijoo! Ke kgona go dira diphopholetso tsa kitso gore o tshwanetse a bo a le mo dingwageng tse di lekanang le tsa ga Katherine fa a ne a simolola sekolo se segolwane. O leka go akanya gore seo se ka tswa se ne se ntse jang.

Mo bosigong bongwe go le bothithwana, Geeta le rraagwe ba ne ba ntse ka fa segotlong, ba lelalela kwa godimo kwa ngweding o o kgolokwe, o o phatsimang.

“Ke batla go ya kwa ngweding ka letsatsi lengwe! Ke batla go kokobala mo loaping kwa go senang kgogedi epe teng!” Geeta a bua, e kete o a lora.

“Ga ke batle go nagana ka wena o tsubalala ka roket!” Rre Kapoor a tshega. “Gongwe bogolo o ka tshwana le Katherine Johnson.”

“Katherine Johnson ke mang?” Geeta a botsa.

“E ne e le mankge mongwe yo o botlhaletlhale wa dipalo. Ga a ke a ya kwa ngweding, fela ga go ope yo o ka bong a kgonne go ya kwa ngweding ntle le ditiro tsa gagwe,” Rre Kapoor a tlhalosa.

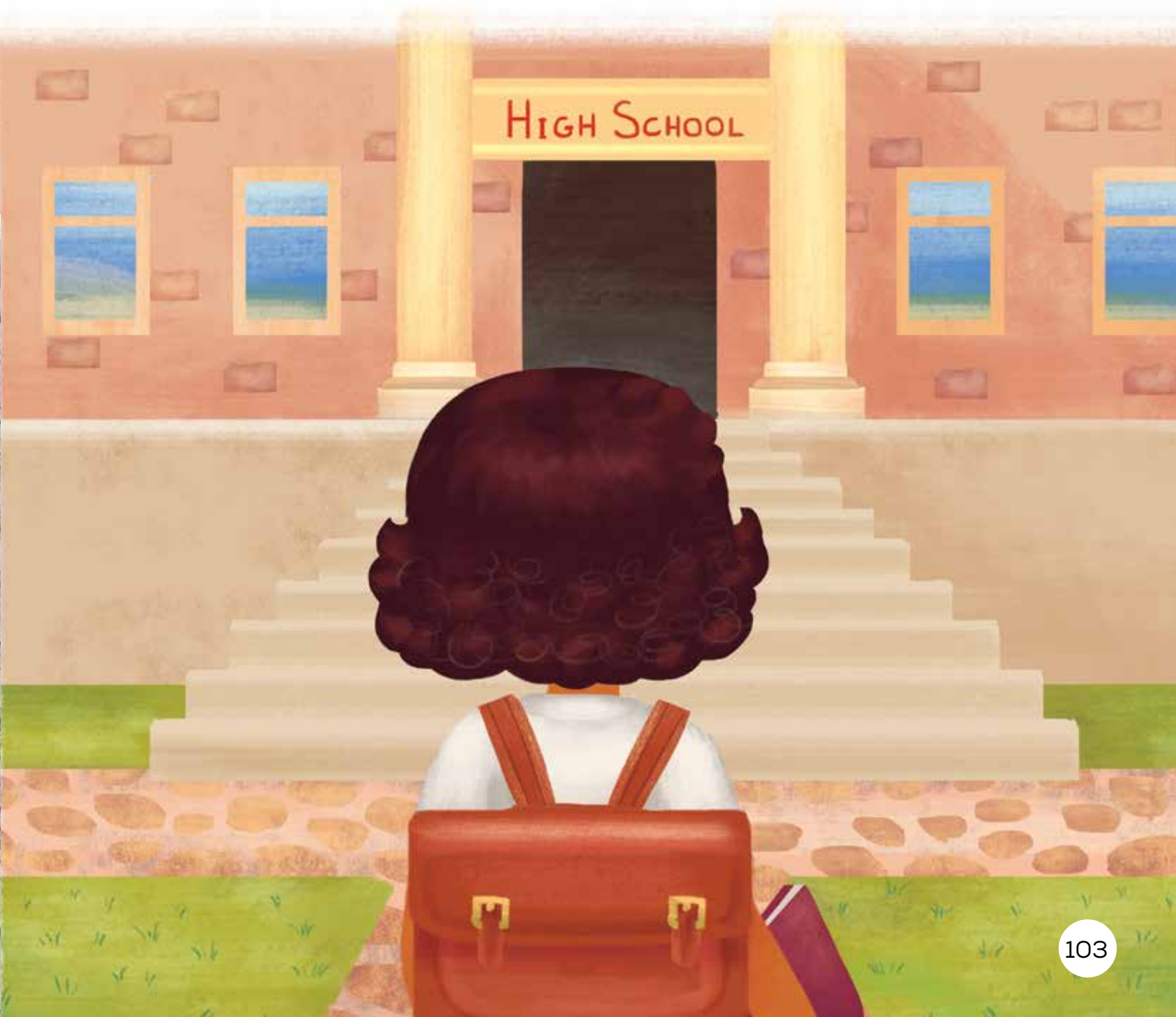

“Ke buisitse ka gore Katherine yo monnye, o ne a bala sengwe le sengwe,” Rre Kapoor a bolelela Geeta. “O ne a bala dijana tse di mo khabotong ya mo boapeelong kwa gaabo. O ne a bala palo ya dikgato tse a di tsamayang fa a ya kwa sekolong. O lekile gape le go bala palo ya dinaledi mo looping!”

Geeta o ne a lebelela dinaledi tsotlhe kwa godimo a bo a simolola go di bala. Mo karolwaneng e nnye ya loapi, o ne a bala dinaledi di le 100. “Loapi lotlhe lo tshwanetse lwa bo lo mo tsere nako yotlhe!” Geeta a tshega.

“Katherine o simolotse go tsenā kwa sekolong se segolwane a le dingwaga di le 10 fela. Nagana fela ka nako e o neng o simolola kwa sekolong se segolwane!” ga rialo Rre Kapoor. “Mme o simolotse dithuto tsa yunivesithi a le dingwaga di le 14 fela! O ne a na le bokgoni jwa Dipalo moo diporofesara tsa gagwe di neng sa mo direla dikhoso tse dintšhwa, tse di kgethegileng tse e leng tsa gagwe fela.”

Geeta a leka go nagana fa a simolola kwa sekolong se segolwane boemong jwa go dira Mophato wa 4. A nagana a ipona a ntse mo tafoleng e kgolo ya sekolo se segolwane le barutwana ba bagolo ba sekolo se segolwane. “Ga ke akanye gore ke siametse sekolo se segolwane jaanong!” a rialo.

“Katherine o ne a batla go nna mmatlisisi mo serutweng sa dipalo. O ne a le botlhale e bile a katisitswe sentle. Fela, fa a aloga kwa yunivesithi, go ne go le thata mo basading, segolo thata mo basading ba bantsho, go rebolelwa ditiro tsa mofuta o, ka ntlha ya kgethololo e ba neng ba lebane le yona,” Rre Kapoor a tlhalosa.

“Kgethololo ke eng?” Geeta a botsa rraagwe.

“Ee, kgethololo ke fa batho ba tsholwa ka go se lekalekane ka ntlha ya sengwe se ba ka se se fetoleng, jaaka lotso kgotsa bong jwa bona. Katherine o ne a tshotswe jaaka e kete ga a botlhale jaaka batho ba bangwe fela ka ntlha ya mmala wa letlalo la gagwe le bong jwa gagwe.”

Geeta a nagana ka nako e Malcolm a neng a mo rumola a re ga a kitla a dira bontle jaaka ene mo dipalong ka gonne e le mosetsana. “Kgethololo e utlwala e sa siama e le tota,” a rialo, “mme e bile seo ga se nnete, ke bona maduo a a botoka ka dinako tsotlhe mo Dipalong tsa me!”

“Mme nagana fela gore go ne go ka nna jang fa Malcolm a ka bo a lekile go tsaya tirogae ya gago, a bo a kwala leina la gagwe mo go yona!” Rre Kapoor a tswelela ka kgang. “Fa Katherine a simolola go dira kwa NASA, setheo sa go fofa, maikarabelo a gagwe e ne e le go kwala dipegelo ka ga tiro ya gagwe. Fela banna ba a neng a ba direla, ba ne ba sa mo letlelele go kwala leina la gagwe mo go tsona. Banna ba ne ba neelwa tlotlo yotlhe ka tiro eo. O ne a sa letlelelwa gape le go tsenela dikopano le banna botlhe ba a neng a dira le bona. Katherine o ne a tshwanetse go bolelela batho gangwe le gape gore le ena o na le seabe e bile o na le tshwanelo fela jaaka bona. Kwa bofelong a bona tetla ya gore leina la gagwe le tlhagelele mo dipegelong, a bo a akarediwa le mo dikopanong.”

Geeta a nagana fela Malcolm a utswa tirogae ya gagwe mme a kwala leina la gagwe mo go yona. A nagana ka morutabana wa gagwe, Rre Payi, a tlotlomatsa Malcom ka tiro e a e dirileng ka thata ka botlhale jwa gagwe. “Fa ke ne ke le Katherine, ke ne ke tla ikutlwa botoka fa ke ne ke ka... goelets!” ga rialo Geeta.

“Le ka maparego ao, Katherine e ne e le mongwe wa batho ba ba botlhale go fetisisa kwa NASA. O thusitse ka go bala sekgala sa tsela ya gore go ka isiwa motho wa ntlha jang kwa lefaufaung. O thusitse ka go dira thulaganyo ya tsela ya go fofela kwa Ngweding la ntlha, le diphofa tse dingwe tsa mo lefaufaung tse di latetseng morago ga foo. Mme fa morago ga gore a role tiro, Kathrine o ne a bua ka ga botlhokwa jwa thuto ya Dipalo mo baneng botlhe.” ga rialo Rre Kapoor. “Ka jalo, ke akanya gore a ka bo a ratile gore o ithute Dipalo le wena, go na le go ya kwa ngweding!” Rre Kapoor a tshega.

“Ke nako ya go robala” a rialo. Geeta a lebelela kwa ngweding gape. A akanya ka Katherine Johnson a bala tsela koo. Ka nako eo, a sala rraagwe morago, go tsena mo ntlong.

Puiso ya 1

Katherine Johnson e ne e le mang?

Katherine Johnson e ne e le mankge wa Dipalo yo o itsegeng thata, a dira kwa NASA.

Katherine o ne a na le dingwaga di le kae fa a simolola kwa sekolong se segolwane?

O ne a le dingwaga di le 10 fela fa a simolola kwa sekolong se segolwane.

Katherine Johnson o ne a lebagana jang le kgethololo?

- Go ne go le thata gore a thapiwe le fa a ne a le botlhale thata e bile a katisitswe sentle.
- O ne a tshotswe jaaka e kete ga a botlhale jaaka batho ba bangwe ka gone e ne e le mosadi.
- Banna kwa NASA ba ne ba leka go mo tseela tlotlomatso ka dipegelo tsa gagwe. O ne a sa dumelelwa go kwala leina la gagwe mo go tsona.
- O ne a sa letlelelwa go tsena dikopano le banna ba a dirang le bona.

Puiso ya 2

Rre Kapoor o batla gore Geeta a tshwane le mang?

O batla gore Geeta a tshwane le Katherine Johnson.

Ke mang yo o neng a kgetholola Geeta?

Malcolm o ne a kgetholola Geeta.

Goreng fa rraagwe Geeta a ne a batla gore a nne jaaka Katherine Johnson?

- Ka gone o ne a sa batle go bona Geeta a ya kwa ngwedding mo roketeng, a ka rata gore bogolo a dire Dipalo.
- Gongwe ka gone a akanya gore Katherine Johnson ke motho yo o kgatlhisang.
- Gongwe ka gone a batla gore Geeta a lwantshe kgethololo jaaka Katherine Johnson a dirile.

